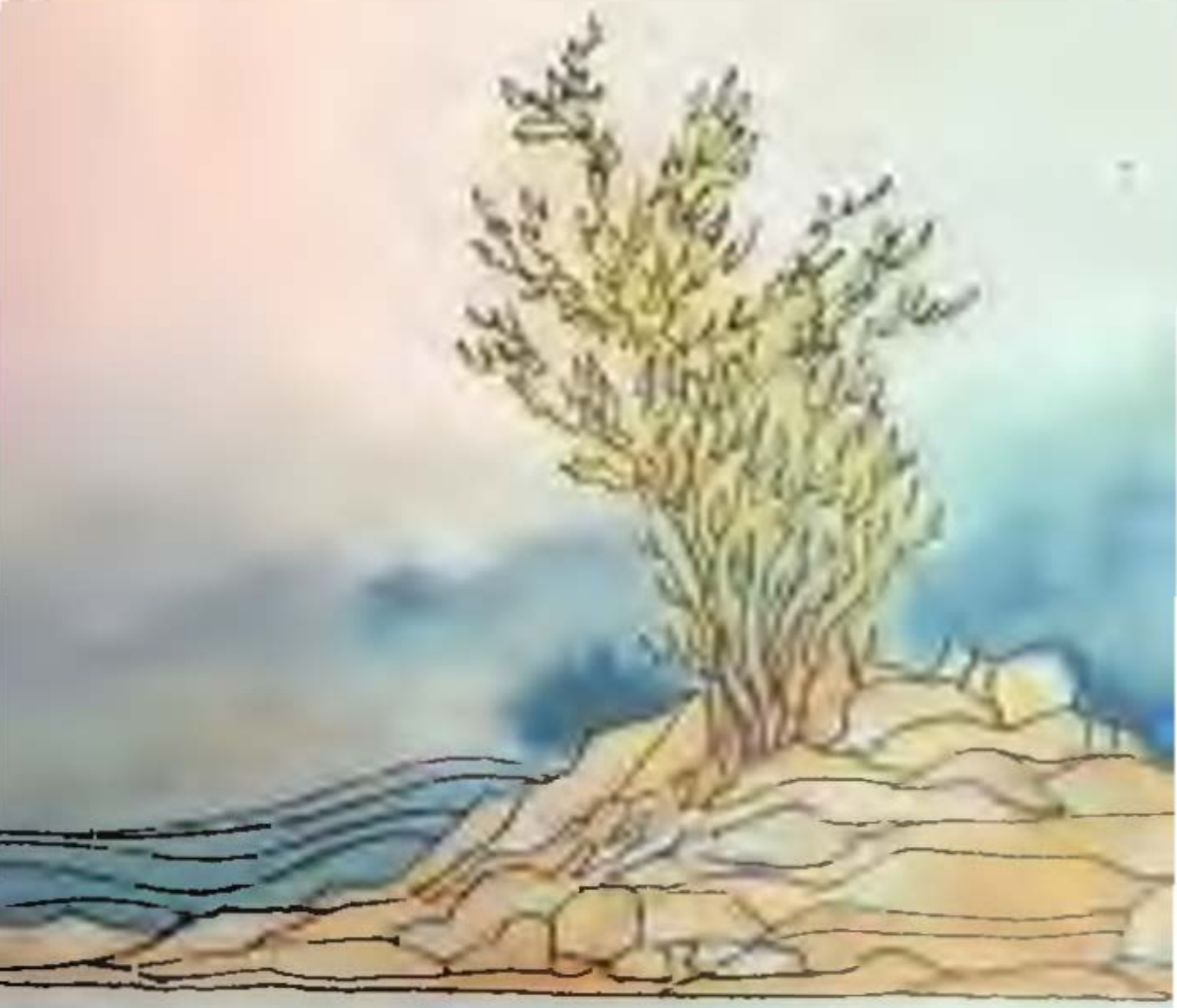
yaşar kemal

hüyükteki nar ağacı

Toros Yayınları
Nuruosmaniye Cad. 37
Atasaray 206
Cağaloğlu - İstanbul

Yayın hakkı : **Yaşar Kemal**
Türkiye'de yayın hakkı : **Toros Yayınları**

Kapak : **Turhan Selçuk**
Dizgi : **Metin Dizimevi**
Baskı : **Öztürk Matbaası**
Kapak baskısı : **Mas Matbaacılık**
Cilt : **Yedigün Mücellithanesi**
İSTANBUL 1982

yaşar kemal

hüyükteki nar ağacı

Toros Yayınları

BİRİNCİ BASKI : Toros Yayınları, İstanbul 1982

Memedin karısı uçsuz bucaksız bozkırın ortasında dikilmiş duruyordu. Eğilip toprağı eşeledi. Epeyce aradıktan sonra birkaç tohum buldu. Tohumları eliyle yokladı, sonra dişledi, sonra cebine koydu.

Kendi kendine:

«Vay,» dedi, «vay garip başım. Tümü de çürümüş... Vay,» dedi, «vay garip başım...»

Toprağı yeniden eşelemeğe başladı. Birkaç tohum daha buldu. Gene dişledi. Sonra hırsla tükürdü.

«Vay,» dedi, «vaaay emeciklerim.»

Tarlada azıcık olsun bir yeşillik yoktu. Boydan boya uzanmış bir boz toprak. Can eseri yoktu.

«Ölürük,» dedi, «ölürük bu yıl... Vay,» dedi, «vaaay dertli başım.»

Sonra oturup bir topak oldu. Uçsuz bucaksız bozkıra bakıyordu. Önündeki ölü tarlaya bakıyordu. Deli gibi de başı dönüyordu. Arada bir de:

«Vay,» diyordu, vaaay emeciklerim...»

Ta ikindiye kadar oturduğu yerden kalkamadı. Bir hoş olmuştu. Can çekişir gibi bir hali vardı. Sonra toparlandı, yola düştü. Gün yıkılmıştı. Eve geldi, küskün küskün ocağın başına oturdu.

Memet:

«Kız,» dedi, «yarın değil, öbürsü gün gidiyo-

ruz. Ben varır varmaz Çukurovaya veririm postaya parayı. Sen dükkancı Cemal Efendiye ben gittikten on gün sonra uğra. Onun eliyle salarım parayı.»

Kadın seslenmedi.

Memet:

«Kız,» dedi, «noldu?»

Avrat hışımla birden boşandı:

«Git,» dedi, «git Çukurovaya. Biderin tümü çürümüş. Biz on güne kadar ne yiyelim? Tuz kalmadı. Undan geçtik, tuz kalmadı. On güne kadar ne yiyelim? Biderin tümü çürümüş...»

Evin ortasında iki oğlak oynaşıyordu. Hilim hilim fistanlı dört çocuk bir araya gelmişler, konuşmadan, öylecene duruyorlardı. Yalnız en küçüğü, çıplak denecek kadar yırtık fistanlı oğlan, kocaman kocaman sümüğünü çekiyordu.

Memet:

«Avrat,» dedi, «ala keçiyi satarız. Bir külek buğday alırız. Gerisine de tuz alırız.»

Kadın:

«Sat,» dedi, «sat. Sat da biricik keçiyi, bir damla katıktan da olalım.»

Memet:

«Çukurovadan dönünce iki tane alırım yerine. Dört tane alırım.»

Kadın:

«Sat,» dedi, «sat! Sat da kuruyup kalalım.»

Memet kızdı.

«Satacağım,» dedi, «hem de ne güzel satacağım!»

Kadın:

«Sat,» dedi, «sat! Sat da ölelim.»

Ertesi gün Memet keçiyi öteki köydeki Duran Efendiye sattı.

Evden ölü çıkmış gibiydi. Kadın hüngür hüngür ala keçi için ağlıyordu. Memet de eve gelemiyordu. Kadının yüzüne bakamıyordu. Onun için boyuna dışarlarda geziyordu.

İnce bir yel keçi gübrelerini duvar diplerine sürüklüyordu. Öteden Memet geldi. Sonra da Hösük. Bir damın duldasına oturdular. Çukurovadan konuştular. Yarın erkenden yola çıkacaklardı.

Hösük:

«Yalan söylüyorlar,» dedi. «Hiç iş olmaz olur mu Çukurovada? Yalan... Koskoca Çukurova bu!»

Memet:

«Yalan,» dedi sertçe. «Yalan. Adam bulamazlar, adam diye ölürler Çukurovada. Yalan. Yalan... Yeter ki sen var Çukurovaya. Şimdi Çukurovada adam diye it gibi yalvarıyorlar.»

Az sonra Yusuf geldi.

İkisi birden:

«Geldi,» dediler.

Yusuf daha oturmadan:

«Duydum ki,» dedi, «duydum ki bire ulan Çukurovaya gidiyormuşsunuz. Duydum ki...»

Hösük:

«Gidiyoruz,» dedi. «Ben, Memet, bir de Aşık Alim gidiyoruz.»

Yusuf:

«Teh,» dedi, «aklınıza şaşayım. Ölüme gidiyorsunuz. Maraza gidiyorsunuz. Sıtmaya zıkkıma gidiyorsunuz. Aklınıza şaşayım, Çukurova bu! Gel de

benden sor Çukurovayı. Benden sor derdini belasını Çukurovanın. Ben bilirim Çukurovayı. Deliler! Acınızdan ölün de gene gitmeyin Çukurovaya. Deliler! Yazık gençliğinize. Bire Memet, senin de arkanda dört gül gibi çocuk var. Gel etme bunu. Giden gelmez. Gelirse de benim gibi marazlı gelir.»

Memet:

«Çaresi yok,» dedi.

Hösük:

«Biliyoruz kardaş ya, çaresi yok,» dedi.

Yusuf:

«Bilen bilir Çukurovayı. Ben bilirim Çukurovayı. Yanar,» dedi, «yanar... Kan gibi kurtlu suyu. Her sineği bir alıcı kurt... Bulut gibi gelir, kan koymaz insanda emer. Yanar kardaş, yanar. Gelin etmeyin. Bakın halime. Göz önüne alın beni. Gelin etmeyin. Suyu kurtlu. Ilık, kan gibi... Gitmeyin kardaş. Benim lafım size kardaş sözü, baba öğüdü. Bakın halime... Aç ölün gene gitmeyin. Acınızdan ölün gene... İş var, para var, ekmek var, kuş sütü de var, ne ararsan var ya, ölüm de var. Sürünmek de var. Sıtma da var. Verem var. Bakın halime... Yanar Çukurova, yanar. Gelin gitmeyin.»

Hösük:

«Çaresi yok, ölsek gene gideceğiz.»

Memet:

«Gideceğiz.»

Hösük:

«Ölüm yokluktan iyi. Sıtma yokluktan iyi. Verem yokluktan iyi.»

Memet:

«Gideriz,» dedi.

Yusuf:

«Bakın halime,» dedi. «Ben gitmem. Bir daha

gidersem orada ölüm kalır. Allah göstermesin. Bir daha gitmem. Pırç yer, ağaç kabuğu yer gene gitmem.»

Memet:

«Biz gideriz,» dedi.

Hösük:

«Ölüm yokluktan iyi. Biz gideriz,» dedi.

Yusuf:

«Bakın halime.»

Sağ eliyle boyuna karnını gösteriyordu. Karnı gebe karıların karnı gibiydi. Boynu çöp gibi ince, kalın dudakları yarık yuruk, yüzünde kan eseri yoktu. Üstü başı permeperişandı. Yalın ayaklarının altı kalın bir nasır bağlamıştı, otomobil lastiği gibi.

Hösük:

«Ölmek var, dönmek yok,» dedi.

Yusuf:

«Benden size kardaşçasına söz,» dedi. «Her sineği...»

Hösük:

«Allahını seversen sus, Yusuf,» dedi.

Yusuf bir daha ağzını açmadı.

Dürülü yorganları sırtlarındaydı. Oraklarını da bellerine sokmuşlar, Memedi bekliyorlardı. Memet karısıyla konuşuyordu. Sonra:

«Sağlıcaklan kal,» deyip yürüdü.

Kadın arkasından:

«Biderin tümü de çürümüş,» dedi.

Gün ışıyordu. Geç kalmışlardı. Düştüler yola. Köyün gömme damlarının ak toprağı gözden ıra-

yıncaya kadar dönüp dönüp baktılar. Yürüdüler. Bir yürüyorlardı ki, toprak ayaklarının altında dürülüyordu.

Arkalarından bir ses geldi. Durdular. Koşa koşa, soluk soluğa Yusuf yetişti.

«Hayır ola Yusuf,» dediler.

Yusuf:

«Hayırlar,» dedi, toprağa çöktü. Körük gibi soluyordu. «Durun hele,» dedi, «bir yorruğumu alayım. Köyden buraya kadar koştum.»

Yusufun başında bekleştiler. Yusuf kendini topladıktan sonra kalktı, soluk soluğa:

«Düşündüm,» dedi, «taşındım,» dedi, «düştüm arkanıza. Kürt demiş ki, ölüm ölüm ya, bu hırlamak da nesi oluyor! Ölüm ölüm... Yürüyün.»

Gökte bir tek bulut yoktu. Bozkır dümdüz ayaklarının altında bozarıyordu.

Tarlaların kıyısından geçerken, eğilip toprağı eşeleyerek:

«İş yok,» dediler. «Olmaz...»

Memet:

«Olsa da nedir ki,» dedi. «Bir karış, yola yola el kalmaz, tırnak kalmaz. Alacağın da iki avuç. Olsa ne olur ki...»

Hösük:

«Olmasın,» dedi.

Aşık Ali:

«Olsa iyi olurdu,» dedi. «Hiç yoktan iyi olurdu.»

Yusuf:

«Çukurova batsın,» dedi.

Ötekiler gülüştüler.

Akpmara geldiler, oturup yornuk aldılar, su içtiler, yüzlerini yudular. Az sonra bir de baktılar

ki, ne görsünler, Keklikoğlunun çobanı Memet çocuk kendilerine doğru gelip durur.

Hösük:

«Bre Memet,» dedi, «ne işin var buralarda?»

Memet çocuk:

«Gidiyorum,» dedi. «Çukurovaya. Duydum sizin gideceğinizi, iki günden beri sizi burada bekliyordum. Gidiyorum gayrı, bulsun benim gibi bir çoban Ağa, bundan sonra. Başımı aldım gidiyorum gayrı.»

Memet çocuk incecik dal gibiydi amma, elleri ayakları inanılmayacak kadar kocamandı.

Aşık Ali:

«İyi ettin bunu işte, Memet,» dedi. «Bildim bileli sen Keklikoğlunun kapısındasın.»

Hösük:

«Ne hak, ne bir şey. Öyle mi?»

Memet çocuk:

«Yıldım,» dedi, «canımdan yıldım.»

Hösük:

«Her gün de sopa...»

Aşık Ali:

«Kurtulan...» dedi.

Memet çocuk:

«Çukurovada hakkımı verirler mi?»

Aşık Ali:

«Çukurova da Keklikoğlunun,» dedi.

Hösük:

«Hele hele,» dedi.

Memet çocuk:

«Hakkımı...» dedi.

Öteki Memet:

«Korkma,» dedi.

Memet çocuk:

«Bir çift öküz alırım,» dedi. «Koca boynuzlu...»

Yusuf:

«Çukurova batsın,» dedi.

Aşık Ali:

«Geri dön!»

Yusuf:

«Sebep gözün kör olsun,» dedi.

Koca Memet, yani öteki Memet:

«Bir Ablam var,» dedi, «Çukurovayı değer. Ağam neysem ne ya, Ablam Çukurovayı değer. Ablam beni bir sever ki... Doğru çiftliğe gideriz. Görürsünüz, yok Ablamın üstüne abla Çukurovada. Güze kadar çalışırız çiftlikte.»

Yürüdüler. Bir gece Çamurluda yattılar. Oradan yola düşüp:

«Bu Çamurlu köyü bir tek bu dünyada,» dediler. «Garip severlikte bir tek...»

Düz ovada yürüdüler, yokuş çıktılar, iniş indiler. Ak çağşaklı pınarların başına oturup çökelek ekmek yediler. Yarpuz kokusu deli etti onları. Peryavşanların üstüne uzanıp yomuk cıgarası tellendirdiler. Mazgaçın başından aştılar. Sarı çiçek sarvan kurmuş oturmuştu Mazgaçta. Orman hışıldıyordu. Çiçek dağında yaylacı çadırları gördüler. Oylum oylum duman tütüyordu. Önleri al önlüklü kızlar yayık yayıyorlardı. Sıyrıngaçta karşılarından önü eşekli, arkasında beş çocuğu bir karısıyla, yalınayak başıkabak bir Kürt geldi. Çocuklar, kadın, Kürt, hepsi de üfürsen yıkılacak gibi zapzayıftılar. Üstlerinde başlarında da bir şey kalmamıştı. Kırk yıllık kıtlıktan çıkmışlardı sanki. Selam verip geçtiler.

Uzun sözün kısası, iki gün sonra Çukurovaya

indiler. Savrun suyu çağıldayıp akıyordu, apaydınlık...

Dikirlinin üstbaşında, bir ağacın altında iyi bir uyku kestirdiler. Uyandıklarında gün öğle olmuştu.

Memet çocuk uykulu uykulu usulcana öteki Memede sokuldu. Onun kulağına doğru ağzını götürdü, usulca:

«Memet emmi,» dedi, «hakkımı yemezler ya, burda da?»

Memet:

«Korkma,» dedi.

Memet çocuk sevinerek:

«Gerçek mi diyorsun?» diye sordu. «Hakkımı verirler mi burada bir tamam?»

Memet:

«Korkma diyorum,» dedi.

Memet çocuk:

«Bir çift öküz alırım, boynuzu büyük... Çok çalışırım.»

Memet:

«Seni Ablamın yanına veririm. Elinin işini görürsün.»

Memet çocuk:

«Hakkımı...» dedi.

Memet:

«Korkma,» dedi. «Ablamın üstüne yok bu ülkede.»

Yorganlarını sırtladılar. Aşık Ali ucu püsküllü sazını eline aldı.

Memet:

«Şu aşağıda,» dedi, «çiftlik. Şimdi varırız. Ablam beni görünce deli olur. Çocukları sorar. Avradı sorar. Avrada iki tane yepyeni fistanını verdivdi geçen yıllarda. Bizim köroğlu daha onları giyer

Bir sağlam ceketti ki... Şimdi varınca buyur eder, elimden tutar. En yeyni işe beni salar. Çalışırız güze kadar.»

Hösük:

«Böyle abla bulunmaz Çukurovada...»

Memet:

«Ele bir gündelik verirse, bize bir buçuk verdirir Ağaya. Memedimin yoldaşları, der sizin için de.»

Aşık Ali:

«Allah vere de öyle ola...»

Memet:

«Ablam gibi yok. Şimdi görürsünüz. Biz varınca hemen ekmek çıkarır.»

Memet çocuk:

«Hakkımı...»

Memet:

«Korkma.»

Memet çocuk:

«Boynuzu kocaman...»

Memet:

«Benim Ablama can kurban. Ağa birinin hakkını yesin, yüreği varsa. Dikilir karşısma, Allahtan utan, der, yenir mi bu sefillerin hakkı... Ağa hemen çıkarır verir.»

Aşık Ali:

«Öyleyse can kurban böyle ablaya.»

Memet çocuk:

«Boynuzu kocaman...»

Hösük:

«Boynuzu anana...» dedi. «Boynuzu boynuzu!»

Memet:

«Değme oğlana, Hösük,» dedi. «Doğdu doğalı el kapısında.»

Aşık Ali:

«Ellemen oğlanı,» dedi.

Memet çocuk:

«Çok çok çalışırım,» dedi.

Memet:

«Bir çift öküzüm vardı, gözüm gibi bakardım. Ablam derdi ki, Memet senin gibi öküze bakan bulunmaz dutmalar içinde. Ablam öyle derdi. Sarı öküz ben ayrılırken ağladı.»

Aşık Ali:

«Hele hele,» dedi, «hele hele Memet!»

Memet:

«Çocuklarımın hayrını göremeyim yalansam. Ben ayrılırken, boynunu çevirip çevirip yalandı. Şimdi görürsünüz. Sarı öküz beni görünce tanır. Sevincinden ter ter tepinir, böğürür. Görürsünüz şimdi.»

Aşık Ali:

«Allah vere de öyle ola,» dedi.

Memet:

«İlle Ablam,» dedi. «Rahat eder, para kazanırız sayesinde Ablamın.»

Memet çocuk:

«Ben de bir çift öküz alırım,» dedi, «sarı öküz gibi, beni seven.»

Hösük:

«Alırsın,» dedi, «alırsın...»

Aşık Ali:

«Değme oğlana Hösük,» dedi. «Gün görmemiş, çiçeği burnunda daha...»

Hösük:

«Değmeyelim...»

Memet:

«Öteki dutmaların yıl on iki ay mırmırık çorbası içe içe karınları şişerdi. Ablam bana yağlı dü-

rüm verirdi. Beni böyle sever işte.»

Çiftliğe girdiler. Çiftliğin avlusu mavi, kırmızı, sarı boyalı traktörler, biçerdöverler, kötenler, at arabaları, kamyonlar, ciplerle çık gibi doluydu. Güneş altında parıl parıl yanıyorlardı. Massey-Harrisler, Fargusonlar. Türlü türlü marka makinalar... Üstü başı yağlı birkaç telaşlı adam da makinaların başında dönüp duruyordu.

Memet:

«İşte Ablam,» dedi, yürüdü.

Kadın kara bir şalvar giymişti, fırında ekmek pişirenlere emirler veriyordu. Kocaman kalçalı, dolgun bir kadındı. Kollarında, dirseğe kadar altın bilezikleri şakırdıyordu.

Memet yaklaştı. Ta kadının yanına vardı sokuldu. Kadın oralı bile olmadı. Memet az daha yaklaştı. Gülümseyerek onun yüzüne bakıyordu. Kadın aldırmadı. Memet şaştı. Daha gülümsüyordu. Bildik bildik... Arkadaşlarının dördü de az ötede, bir Memede, bir Ablasına bakıyorlardı.

Memet edemedi:

«Abla,» dedi, «ben Memedim.»

Kadın şöyle bir süzdü onu.

Memet:

«Abla,» dedi, «ben Memedim. Dutma Memet... Sarı öküzlen hani, ben çift sürerdim. Ekin biçmeye geldik. Abla, ben Memedim...»

Kadın başını kaldırıp ona bakmadan ekmekleri yığın eden kadına döndü:

«Ver şuna bir ekmek de gitsin,» dedi.

Kadın Memede bir ekmek uzattı. Ekmek Memedin elinde kalakaldı. Başından kaynar sular dökülmüşe döndü. Bütün kanı kurudu. Yüzü kapkara kesildi.

Usulcana:

«Abla,» dedi, «Abla, ben Memedim. Dutma Memet... Sarı öküz... Hani ben giderken başını çevirip... Sarı oküz nerede?»

Abla bakmadan arkasını dönüp konağa çıktı.

Memet ne olduğunu bilmeden, sendeleyerek, elinde ekmek, arkadaşlarının yanına döndü.

Arkadaşları Memede hiç bir şey demediler. Neden sonra Aşık Ali:

«Aldırma bire Memet,» dedi. «Bura Çukurova. Bilmez değiliz. Aldırma. Keşki senin sarı öküzü görebilseydin. Kimbilir ne kadar sevinirdi fıkara.»

Çiftliğin öte yanına geçip duvara sırtlarını verip oturdular. Hösük kocaman, iki adam karartısı kadar görünen bir adamdı. Aşık Ali incecik, Memet uzundu.

Önlerinden yağlı, yırtık bir tulum giymiş sarı bir oğlan geçerken Memedi gördü. Hemen onlara doğru koştu.

«Ooo Memet amca, hoş geldin, hoş geldin,» diye Memedin ellerine sarıldı. On yedi yaşlarında gösteriyordu. «Seni bir göresim geldi, bir göresim geldi ki. Nerede kaldı diyordun, iki yıl oldu sen gideli, değil mi? Bir göresim geldi ki, kendi kendime nasıl olsa çıkar gelir diyordum bir gün. Hoşgeldin, hoşgeldin.» Oğlan sevinçten taşıyordu. «Çok şükür Memet amca, çok şükür seni gördüm ya. Bir gün nasıl olsa gelir, diyordum, geldin işte.»

Memet:

«Otur hele,» dedi.

Oğlan oturdu.

Memet:

«Sarı,» dedi, «duydun mu Ablamın bana ettiğini? Hiç ummazdım Ablamdan. Öz anamdan

umardım da ondan ummazdım. Dutmalar mırmırık içe içe şişerken, bana yağlı dürüm verirdi.» Başını salladı. «Ummazdım bunu... Düşümde görsem hayıra yormazdım bunu. Bu ne iş? Şaştım, Sarı...»

Sarı:

«Sorma Memet amca, sorma,» dedi. «Olan biteni bir bilsen, ağzın ayrık kalır. Abla eski Abla değil. Bir ben kaldım çiftlikte. Kimsecikler kalmadı. Ötekilerin hepsini kovdu Abla.»

Memet:

«Ummazdım,» dedi, «ummazdım...»

Sarı:

«Abla çalındı,» dedi. «Kara sevdaya düştü diyorlar.»

Memet:

«Neee?» dedi.

Sarı:

«Sevdalanmış,» dedi. «Şu motorlar geldi geleli. Motora çalınmış. Sevda bağlamış motorlara...»

Memet:

«Vay Ablam!» dedi.

Sarı:

«Her sabah kalkar kalkmaz eline alır bir kova su, bir kalıp sabun, geçer motorların başına, tekerleri yur, motoru yur siler. Bir toz çamur olmasm, deli olur. Her allahın günü yur. Motora sevda bağlamış diyorlar. Işkı düşmüş.»

Memet:

«Vay Ablam,» dedi.

Aşık Ali:

«Zor,» dedi. «Allah başa vermesin. Aşk beter.»

Sarı:

«Motorlar geldi geleli kış demez kıyamet de-

mez, biner şoförün yanına gider tarlaya. Her allahın günü...»

Memet:

«Beni tanıyamadı,» dedi. «Vay fıkara Ablam. Demek böyle ha! Aşk dedikleri bir beter olurmuş. Vay fıkara...»

Sarı:

«Deli değil,» dedi. «Gene eskisi gibi. Işkı düşmüş. Seni bilmez mi?»

Memet:

«Ummazdım. Bu hiç aklıma gelmezdi,» dedi. «Demek aklı başında ama, karasevda... Allah başa...»

Sarı:

«Olan biteni bir bilsen! Her gün ırgadın bini gelip bini gidiyor. Kum gibi kaynıyor ırgat. İş yok güç yok. Abla da şaşırdı. Un yetmiyor, ekmek yetmiyor... Anca ver, ver, ver...»

Aşık Ali: «Böyle ha?» dedi.

Sarı, Memede dönüp:

«Olan bitenden haberin olsa... Bir bilsen işi... Koca Veli Ağa, Topal Dursun...»

Memet:

«Koca Veli Ağaya noldu?» dedi.

Sarı:

«Hiç sorma. Olan ona oldu. Hiç sorma.»

Memet:

«Yüzü nurluydu,» dedi. «Bir de çalışırdı, yirmi yaşında delikanlı sanırdın.»

Sarı:

«Gitti,» dedi. «Hepsi gitti de bir ben kaldım. Sorma Koca Veli Ağayı...»

Memet:

«Merağa salma adamı. De bakayım noldu ona?»

Sarı:

«Memet amca,» dedi, «şu motorlar gelince, Ağa hepiciğimizi kovdu. Herkes çekildi çekildi gitti. Veli Ağa geçti Ağamın karşısına, Ağa, dedi, Allahtan kork, kırk beş yıldan beri ben bu kapıdayım, Ağa, dedi, Allahtan utan, sakalı bu kapıda ağarttım, belim bu kapıda büküldü. Bu yaştan sonra ben nereye gideyim, ne iş tutayım? Şu mezarlıkta avradım yatıyor, anam yatıyor, üç oğlum yatıyor. Ağa, dedi, Allah senin başına taş yağdırır, etme bu zulümü. Gavur Ağa, dedi, seni kucağımda büyüttüm, nen çalarak büyüttüm... Daha bokun tırnaklarımın dibinde. Ben nerelere gideyim bu yaştan sonra? Ya, Memet amca, böyle dedi. Ağladı sızladı, sövdü saydı, iki gün vardı şu taşın üstünde oturdu, sakalını yoldu, ilendi, beddua etti. Edemedi başını aldı gitti. Daha haber yok. Gitti gider.»

Memet:

«Ne iyi adamdı,» dedi. «Ya Topal Dursun?»

Sarı:

«O mapusta şimdi. Mapusanelik oldu o.»

Memet:

«Bak hele Topala!» dedi. «Hiç umulmazdı.»

Sarı:

«Ağa dutmaların hepsini topladı, gayrı size iş yok, dedi, güle güle, dedi. Herkes gitti. Topal da gitti. Bir ay mı, iki ay mı ne, baktık Massey-Harris motorun başı yok. Sökmüşler, alıp götürmüşler. Koca motor öldü. Ağa deli oldu. Hükümete gitti, Valiye gitti, Ankaraya gitti. Sonra Topal bir yerde böyle böyle ettim demiş. Onu cereyana vermiş hükümet. Topal demiş ki, Ağanın inadına, demiş, o bizi aç koydu. Oh, demiş, öcümü aldım. Söktüm attım Anavarzanın oradaki derin yere. Ceyhanın

en derin yerine attım, demiş. Ölsem de gam değil... Şimdi yatıyor Adana mapusanesinde. Ağa suyu arattı arattı, başı bulamadı. Massey-Harris motor öldü.»

Memet:

«Neler var elde,» dedi. «Topal hiç konuşmaz, boyuna düşünürdü...»

Sarı:

«Hepsi gitti, bir ben kaldım. Ben de gidiyordum ya, usta bu işe yarar dedi. Ben şoför olacağım. Yanında çalışıyorum ustanın.»

Memet:

«Sarı öküz?» dedi.

Sarı:

«Öküzlerin hepiciğini sattı Ağa. Senin sarı öküz var ya, onunlan mor öküzü de kurban kesti. Şu makina var ya, şu kocaman, ona biçerdöver derler, Ağa onu getirdiği gün sarı öküzlen mor öküzü tekerleğinin dibinde kurban kesti. Kanını tekerin dibine akıttı. Yaa, sarı öküzü kurban etti makinaya...»

Memet düşündü kaldı.

Sarı:

«Bu var ya, hem biçer hem döver, hem çuvala doldurur verir eline. İş kalmadı gayrı. Irgadın bini gelip bini gidiyor her gün. Adamın yüreği parça parça oluyor hallerine... Bizim usta bir yamyor bunlara... Şu motorların hepsini kır, yak, diyor, git Topalın yanına... Bizim ustanın çok yüreği acıyor ırgat milletine.»

Aşık Ali:

«İyi adammış,» dedi. «Zengini kim olsa sever. İş fıkarayı sevmekte.»

Sarı hemen fırladı:

«Siz,» dedi, «şimdi açsınız. Gideyim ekmek getireyim. Yemek yani.»

Biraz sonra koca bir tas çorba, yedi sekiz tane somunla döndü.

«Darendeli burda olsaydı size helva da getirirdim ya, yok burda.»

«Eksik olma,» dediler, «getirmişe geçti.»

Yemeklerini yedikten sonra çiftliğin dışına çıktılar. Yorganlarını yastık yapıp, hemen uyudular.

Sabahleyin Sarı gene ekmek çorba getirdi.

«Memet anıca,» dedi, «usta iyi adam, yalvardun sizlere bir iş deyi, olmadı. İş yok.»

Memet:

«Eksik olma,» dedi, «biz nasıl olsa iş buluruz.»

Sarı boynunu büktü.

«İnşallah,» dedi.

Güneş bir köz yığını gibi dört yanına yalım saçarak kıpkızıl çıktı. Yoldan yüklü kamyonlar, arkalarına naylon araba takılmış traktörler, at arabaları, biçerdöverler, cipler, pırıl pırıl son model ağa otomobilleri, öbek öbek, boyunlarını içeri çekmiş ırgatlar geçiyorlardı. Şimdiye dek Çukurovada görülmemiş bir gürültü dolduruyordu ortalığı. Bir hay ü huy sürüp gidiyordu.

Uzun gölgeleri önlerine, yolun tozlarına serilmişti. Yolun sağ tarafında yüzünü gözünü iyice paçavralarla sarmış bir kadın gördüler. Kadın bir tek ölümcül, kaburgası kaburgasına geçmiş tayını döğene koşmuş, küçücük harmanın içinde yavaş yavaş dönüyordu. Ne hayması vardı, ne gölgeliği.

Yol boyunca uzun bir toz bulutu havaya ası-

lıp kalmıştı. Toz duman içinde yürüyorlardı.

Ayak bileklerine çıkan toz caz caz ayaklarını yaktı. Kızdılar, her biri bir sunturlu küfür savurdu. Yusuf gittikçe halsizleşiyordu.

«Çukurova batsın,» dedi.

Gölgeleri ayaklarının dibine çekilmişti. Susadılar. Çukurovanın yazısında su nerede? Dilleri damaklarına yapıştı. Bir su buluruz umuduyla yürüdüler. Ortalarda ne köy vardı, ne bir şey. Öbek öbek ırgatlar geçiyordu yanlarından, kederli, yorgun, kahrolmuş, boyunlarını içine çekmiş, elleri böğürlerinde, tozdan yalnız gözleri, dişleri ışıldayan, avurdu avurduna geçmiş, yırtık, nakışlı yün çoraplar giymiş, sırtlarından ter fışkırmış adamlar... Selam verip selam aldılar.

Tepedeki güneş beyinlerini kaynatıyordu, mangolmuşlardı. Susuzluk bir yandan, yorgunluk bir yandan, can sıkıntısı bir yandan.

Uzakta, biçerdöverlerin gürültüsünün ötesinde, bir harman süren görünüyordu.

Aşık Ali:

«Haydın,» dedi, «oraya gidelim. O su verir bize, varsa suyu.»

Firezleri, biçerdöverlerin oraya buraya fırlattığı sapları tepeleyerek geçtiler. Firezlere, saplara vuran güneş, dünyayı göz kamaştıran bir ışıltıya boğuyordu. Göz açıp bakamıyorlardı.

Uzaktan selam verdiler.

Adam, karısı, on iki yaşlarında iki kız çocuğu, beygirleri sapa dayamışlar, sap atıyorlardı. Yüzlerini gözlerini kara bir toz bürümüştü. Her bir yanları kılçığa, toza batmıştı. Adam soyunmuştu, harman yerine geniş hareketlerle sap atıyor, ötekiler yerleştiriyordu.

Beygirler başlarını sapa sokmuşlar haşır haşır yiyorlardı. Adam elindeki dirgeni sapların üstüne atıp yanlarına geldi. Döşünün uzun kılları ağarmış, kollarının damarları kabarmıştı. Elinin tersiyle terini sildi.

Aşık Ali:

«Susadık,» dedi.

Adam arabadaki fıçıdan koca bir kova su doldurup uzattı. Hırsla, uzun uzun su içtiler.

Aşık Ali:

«Yandık,» dedi. «Yandık da şu makina sürenlerin yanına varıp da bir su isteyemedik. Onlar bir başka türlü adam gibime geliyor. Hor bakıyorlar bizlere...»

Adam:

«Oturun,» dedi.

Aşık Ali:

«Geçmişlerinin ruhuna,» dedi.

Hösük:

«Adını bağışla,» dedi.

Adam:

«Halil,» dedi.

Hösük:

«Bu Aşık Ali, bu Memet, bu da Memet, bu Yusuf, ben de Hösük,» dedi.

Adam:

«İş yok,» dedi.

Aşık Ali:

«Yeni geldik, arıyoruz,» dedi.

Memet:

«Buluruz inşallah,» dedi.

Adam:

«Bizlere ekmek kalmadı gayrı.»

Aşık Ali:

«Şaştım,» dedi.

Adam:

«Ağa haber salmış, yeter gayrı sırtımdan geçindikleri, demiş. Otuz yıldır babalarının malı gibi sürüyorlar toprağımı, demiş, çıksınlar gayrı toprağımdan, yeter gayrı ellerinden çektiğim, demiş... Bize iş kalmadı. Boğazına bir çuval taş bağla, at kendini suya. Başka iş kalmadı.»

Aşık Ali:

«Şaşılacak iş,» dedi.

Adam:

«Ben otuz yıldır sürerim bu tarlayı. Her karışında bir okka terim var bu tarlanın. Böyle gider diyordum. Böyle hep yarıcı kalırız Ağaylan sanıyordum. Öyle sanıyordum da, bağrıma taş basıyordum. Asılıp ölmeden başka çare yok. Zulüm...»

Aşık Ali:

«Zulüm değil, ölüm,» dedi.

Adam:

«Ölüm,» dedi. «Ölümden de beter. Sabahtan getirir kırmızı motoru, sokar içine... Her karışında bir okka terim var.»

Aşık Ali:

«Doğru,» dedi. «Ölümden de beter.»

Adam:

«Ben ne iş görebilirim şimdiden sonra? Topraksız ne iş görebilirim? Zulüm,» dedi. «Sizin gene, ekin bitmezse de tarlanız var. Yeriniz var, yurdunuz var...»

Aşık Ali:

«Var,» dedi.

Hösük:

«Olmaz olsun,» dedi.

Aşık Ali:

«Öyle deme, var,» dedi.

Adam:

«Benim de bir başımı sokacak evim, bir toprağım olsa da acımdan ölsem.» Başım salladı. «Ah benim de... Şimdi ben ne yapayım? Ah bu Amerikan gavuru, ah bu mühendis Mareşal... Zulüm.»

Aşık Ali:

«Bir kapı örterse, birini açar...»

Adam:

«Açmaz olsun,» dedi.

Aşık Ali:

«Nasıl olsa açar.»

Adam:

«Açılacak kapı kalmadı ki,» dedi. «Hepsi kapandı.»

Aşık Ali:

«Açar.»

Adam:

«Şuradan gelirken gördünüz. Bir avrat var, döğen sürer tek başına.»

Aşık Ali:

«Gördük.»

Adam:

«Kocasının ayağını bundan üç yıl evvel Ağanın batozu aldı. Üç çocuklan kaldı avrat yazıda. Sıtmalı, veremli çocuklan... Ağa ona da, çıksın toprağımdan, demiş. De açsın kapıyı... Kapı mı kaldı açılacak?»

Aşık Ali:

«Ne bileyim,» dedi. «Deldiği boğazı boş koymaz.»

Adam:

«Koymaz olsun,» dedi.

Hösük:

«Öyle kor ki...»

Yanda bir telis çuvalın altında uyumakta olan bebe ağlamağa başladı.

Adam:

«Avrat,» dedi, «gelin de azıcık yornuğunuzu alın.»

Kadın, iki kızı ellerindeki dirgeni bırakıp haymaya doğru geldiler. Kızların yüzleri köz gibi kızarmıştı. Uzun uzun su içtikten sonra gelip oturdular. Kadın bebeği aldı, arkasını dönüp meme vermeğe başladı.

Aşık Ali:

«Kalkın çocuklar,» dedi. «Yardım edelim ağaya.»

Yusuftan başka hepsi kalktı. Bir saat içinde harmanın sapını atıp, gelip haymanın altına oturdular.

Adam:

«Eksik olmayın kardaşlar,» dedi.

Haymanın direğinde asılı bir torbadan kadın ayran çıkarıp özedi. Hepsi içtiler.

Ayrılırken adam:

«Eksik olmayın,» dedi. «İnşallah iş bulursunuz.»

Adamdan ayrıldıktan bir saat sonraydı. Güneş batıya yıkılmıştı ya, gene ortalığı cayır cayır kavuruyordu. Yolun kıyısında yaprakları tozdan apak olmuş tek bir yaşh dut vardı. Dutun gölgesinde toza batmış, arkasına da bir naylcn araba takılmış bir traktör duruyordu. Traktörün yanmda da kimse-

cikler yoktu. Gelip traktörün karşısına sırlanıp durdular.

Hösük motora yaklaşıp elini değdirecek oldu, Aşık Ali hemen:

«Etme Hösük,» dedi. «Yaklaşma. Nolur nolmaz!»

Hösük geri çekildi.

Uzun zaman motorun yanını yönünü dönüp orasına burasına baktılar.

Memet çocuk:

«Bakın, bakın,» dedi. «Kocaman kocaman gözleri de var. Bakın nasıl yıldır yıldır ediyor!»

Hösük:

«Olmaz olsun,» dedi.

Aşık Ali, kızgın:

«Yıkılıp viran kalası,» dedi. «Tuuu...»

Tozlu motora koca bir tükrük attı. Tükrük kırmızı bir yol açarak ta aşağılara kadar aktı.

Yusuf:

«Çukurova batsın, motor batsın,» dedi. «Tuuu...»

Memet:

«Parça parça olup da her bölüğü bir diyarda kalası,» dedi. «Tuuu...»

Memet çocuk motordan biraz uzaklaştıktan sonra geri dönüp:

«Ölesice, ölesice, inşallah ölürsün,» dedi. «Tuuu...»

Memet çocuğun tükrüğü traktöre kadar ulaşamadı.

Karşılarından şayak şalvarı dizlerine kadar püskül püskül yırtılmış, yalmayak, başına bir mendil eskisi sarmış, sırtındaki yorganın altında iki büklüm, ayağını yere değdikçe kızgın saça basmış

gibi birden kaldıran, bir tuhaf yürüyüşlü, kupkuru bir adam geliyordu. Adam yanlarından geçerken onların farkında bile olmadı. Ne selam verdi, ne bir şey söyledi.

Hösük:

«Nereye böyle kardaş?» dedi.

Adam uykudan uyamr gibi, bezgin:

«Cehennemin dibine,» dedi.

Hösük:

«İyi bildin, işte bu yol doğru oraya gider.»

Adam ya duymadı, ya da duydu aldırmadı, geçti gitti.

Aşık Ali:

«Etme bunu, Hösük,» dedi. «Günah, kardaşım Görmedin mi adamın halini? Hık dese canı burnundan çıkacak. Ne istersin elin fıkarasından? Görmedin mi yüzünü? Kahrolmuş, bitmiş.»

Hösük:

«Bir şey demedim ki...»

Aşık Ali:

«Yazık,» dedi. «Öyle adamlara kardaş desen, anasma sövmüşe geçer.»

Az sonra, o başmda durup da bakıştıkları motor arkalarından geldi, tozu dumana katıp geçti.

Hösük dişlerini gıcırdattı.

«Yürü,» dedi, «yürü. Ekmek kesen, evler yıkan, yürü.»

Memet:

«İş buluruz inşallah,» dedi. «Benim yüreğim öyle hükmediyor. İş bulamazsak hiç olmaz. Bulmalıyız mutlak.»

Yusuf ta gerilerde kalmıştı. Memet arkasına dönüp baktı. Yusuf yolun tozlarına oturmuş, namaz kılar gibi eğilip eğilip kalkıyordu.

Memet:

«Noldu şu Yusufa?» diye sordu.

Aşık Ali:

«Keşke gelmeseydi. Hali iyi değil fıkaranın.»

Hösük kızdı:

«Bu göt ilen Çukurovaya gelinir mi? Deli gavur, atar atar Çukurovanın hakkında, gene düşer arkamıza. İt oğlu it!»

Aşık Ali:

«Hösük, etme kardaş,» dedi, «etme. Ekmek kapısı. Bir iki kuruş kazanamaz mıyım diye canını dişine taktı da geldi. Kendi bilmiyor mu ne halde olduğunu? Ne bok yesin, yokluk... Yokluk ateşten gömlek.»

Hösük:

«Gelmeseydi, it oğlu it...»

Yusufun başına vardılar.

Aşık Ali:

«Kalk kardaş,» dedi. «Noldu sana?»

Yusuf inledi:

«Dizimin dermanı kesiliverdi. Yürüyemez oldum. Yüreğim bir atıyor ki...»

Aşık Ali vardı, onu omuzlarından tuttu.

«Kalk kardaş,» dedi. «Geçer şimdi. Böyle yumuşak olma.»

Yusuf da:

«Geçer,» dedi. «Her zaman olur böyle, her zaman insan...»

Aradan epey geçtikten sonra kalktı.

Akşam oluyordu. Gün dağların arkasına doğru iniyordu. Batıdaki ak bulutların kenarları sırmalanmıştı. Az ötede bir çeltik salağı görünüyordu. Çeltik salağı içinde tek bacakları üstüne dikelmiş leylekler düşünüyorlardı. Belki de uyuyorlar-

dı. Yeşil çeltik filizleri bir parmak uzunluktaydı. Belki de uyuyorlardı. Yeşil çeltik filizleri bir parmak uzunluktaydı. Altlarından sarı bir su akıyor, salağın kıyısındaki hendeğe toplanıyordu. Sarı, iğrenç bir su...

Hösük ağzı aşağı hendeğin kıyısına uzanıp sudan pança pança içmeye başladı.

Yusuf hemen atıldı:

«Hösük, Hösük,» dedi, «içme kardaş! Bu su tüm zehir, içme. Hemen ölürsün. Aman kardaş, etme kardaş. Ben içtim de bu hale geldim.»

Hösük aldırmadı. Doyuncaya kadar içti. Sonra Aşık Ali, Memet, Memet çocuk, hepsi içtiler. Yusuf boyuna yalvardı. «Zehir,» dedi, «ölüm,» dedi. «Çoluk çocuğumuz var,» dedi. Para ettiremedi.

Arkalarını dönüp hendeğin kıyısına oturdular. Yusuf edemedi en sonra, o da hendeğe yatıp pança pança içmeye başladı.

Hösük:

«Ne o, Yusuf?» dedi.

Aşık Ali sözünü ağzında koydu:

«Hösük, elleme,» dedi. «Değme fıkaraya.»

Memet:

«İş buluruz inşallah... Benim yüreğim öyle hükmediyor. Bulmazsak olmaz.»

Hösük:

«Buluruz,» dedi. «Çok iyi iş buluruz... Düşünde mi gördün?»

Memet:

«Yüreğim hükmediyor.»

Memet çocuk:

«Benim de... Öküz... Çangal boynuzlu...»

Hösük:

«Kes,» dedi. «Kes, kel it oğlu it.»

Aşık Ali:

«Değme çocuğa.»

Hösük:

«Deli ediyor adamı,» dedi. «Biz ekmek bulamıyoruz, herif öküz derdinde.»

Aşık Ali:

«Cahil,» dedi, «çocuk. Senin başından hiç cahillik geçmedi mi?»

Hösük: .

«Geçti amma,» dedi, «ben öküz değil, ömrümde buzağı bile göremedim.»

Aşık Ali:

«O da senin gibi,» dedi.

Hösük:

«Öööf bre, Aşık,» dedi.

Aşık Ali:

«Öyle işte.»

Gece bastırdı, ortalık karardı. Gökyüzü yıldızla döşeli gibiydi. Öyle çok, öyle çok, üstüste yıldız vardı ki bütün göğü yıldızdan ibaret sanırdın.

Çeltiğin tekmil kurbağaları ötüşüyor, ovanın bütün çakalları pavkırıyordu.

Yorganlarını yastık edip uzandılar. Bir uğultu halinde sivrisinekler, kara *bir bulut gibi* üstlerine geldi başlarına çokuştu. Giyitlerinden iğne gibi geçiriyorlardı. O yanına, bu yanına çırpındılar, olmadı, kovaladılar, olmadı. Sivrisineğin her konduğu yerde bir kabartı oluyordu. Kaşınmaya başladılar. Hart hart kaşınıyorlardı.

Yusuf:

«Durun, dedi. «Yatamazsınız. Parçalar sabaha

dek. İt gibi kapar adamı buranın sineği. Çare yok, bir ateş yakın. Ateşe gelmezler. Dumana gelmezler.»

Hösük:

«Doğru,» dedi. «Ben de biliirm. Ben de bir yaz kaldımdı Çukurovada.»

Yanda üstüste yığılı batos sapından Hösük koca bir kucak getirip ortaya attı. Bir kibrit çaldı, ateş gürpedek aldı. Ötede beyaz, şerit gibi ince yol aydınlandı. Hendekteki su göründü. Yusufu ateşin şavkında görünce korktular. Sararmış, kurumuştu. Yüzünün etleri gepgergindi. Ağzı açık duruyordu.

Hösük:

«Sinek gelmez ışığa. Sabaha kadar böyle yakarız,» dedi.

Aşık Ali:

«Yakarız.»

Hösük:

«Çukurovanın sineği...» dedi.

Aşık Ali:

«Hiç deme,» dedi. «Bir fıkara oğlan varmış...»

Hösük:

«De bre, Aşık,» dedi, «Çukurovaya indik ineli ne söyledin ne çaldın.»

Aşık Ali:

«Öyle oldu.»

Yusuf:

«Ooooy,» dedi, inledi.

Aşık Ali:

«Geçer inşallah, kardaş.»

Hösük bir kucak sap daha getirip ateşe attı. Haziran gecesinin sıcağı bir yandan, ateş bir yandan, yüzlerinden oluk oluk ter akıtıyordu.

Hösük:

«Aşık Ali, biraz önce başladığını desene, kardaş,» diye onun omzuna dokundu.

Aşık Ali sazı eline aldı. Düzen verdikten sonra:

«Bir fıkara oğlan varmış bizim o yanlardan. Düşmüş bir kıza aşkı. Kızın babası vermezmiş. Getirsin, dermiş, iki bin lira başlık, alsın kızı... Oğlan fıkaraymış, çırılçıplak, nan ekmeğe muhtaç. Kızın arkasında yıllar yılı sürünmüş durmuş. Kız da oğlana öyle bir vurgunmuş ki, olmaya gitsin. Bir gece oğlan kızı elinden tutmuş, yürü, demiş Çukurovaya. Gelmişler Çukurovaya. Oğlan toy. Gündüz saklanır, gece yürürlermiş. Hükümet görür de bizi biribirimizden ayırır, diye. Babası zenginmiş. Eli kolu uzun. Oğlan kızı gündüzleri iyice saklar, kendi köylere ekmek toplamaya gidermiş. Bir gün gene kızı bir çeltik salağının yanındaki bir çukura saklamış, ekmek toplamaya gitmiş, gecikmiş. Ancak karanlık kavuşunca kızı sakladığı yere gelebilmiş. Bakmış ki kız yok sakladığı yerde. Aramış taramış, kız yok. Sabaha kadar oralarda dönmüş durmuş. Sabaha kadar kanlı yaş akıtmış gözlerinden. Cennet, Cennet, diye sabaha kadar çağırmış. Gün ışıyıp gavur müslüman belli olunca, varmış bir yere ki ne görsün! Bir çukurda bir yığın ak kemik. Bir yanda da kızın kara yılan gibi mor belikleri. Bir yanda da yırtık, parça parça giyitleri... Oğlan bunu görünce aklı zıvanadan çıkmış. Kızı sinekler parçalamış, sinekler yemiş derler. Vabalı günahı söyleyenin boynuna...»

Hösük:

«Doğru,» dedi. «Şimdi ateş olmasa şu sinekler bizi parçalamaz mıydı?»

Memet:

«Tüm tüm yerlerdi bile.»

Aşık Ali:

«Oğlan oturmuş ak kemiklerin karşısına, belikleri almış eline, bir ağıt yakmış.»

Hösük:

«De,» dedi, «de, gözüne kul olduğum Aşık.»

Aşık sazı döşüne çekti. Sazın üstüne yumuldu. Ver etti. Saz diller döktü, Aşık söyledi. Bir sesi vardı Aşığın, hani Veyselin sesi gibi, adamı yakan. Aşık söyledi, ötekiler dondular kaldılar. Ağızlarından ah'dan başka bir şey çıkmadı. Türkü bitti.

Aşık Ali:

«İşte,» dedi, «oğlan eline almış kızın mor beliklerini, düşmüş Çukurovanın köylüklerine. Önüne gelene derdini döker, ağıdını söylermiş. Görenin yüreğini parça parça edermiş. Düşman başından ırak...»

Sonra Aşık coştu. Ver etti sazın döşüne. İyice sazın üstüne yumuldu, bir topak kaldı. Beş yaşında bir çocuk kadar kaldı. Gür yanık sesi gecenin karanlığında dalga dalga tekmil ovayı dolduruyordu. İniyor, çıkıyor, kızıyor, ağlıyordu.

Dert üstüne söylüyordu, aşk üstüne, ölüm üstüne, yokluk üstüne, verem üstüne, sıtma üstüne, bebeler çocuklar üstüne, yalnızlık üstüne, gurbet üstüne söylüyordu. Kızılırmak, Seyhan, Ceyhan üstüne söylüyordu. Çukurova üstüne, sinek üstüne, gavur motorlar üstüne. Harap olası dünya üstüne, mor sümbüllü sürmeli geyikli karlı dağlar üstüne söylüyordu. Toprak üstüne, zulüm üstüne söylüyordu.

Ta şafağa kadar söyledi. Tan yeri sırmalanır, seherin yelleri eserken sazını usulca yanına koydu. Ondan sonra da ağzını açıp bir söze varmadı. Yalnız, yüzü rahat, mutlu bir ışıltı içindeydi.

«Aşık,» dediler, «Allah acı göstermesin, yokluk göstermesin sana. Tuttuğun altın olsun.»

Oradan ayrıldılar. Arkalarında bıraktıkları ateşleri daha yanıyordu. Sonra ateş görünmezlere karıştı. Uzaklarda incecik bir duman tüttü durdu.

İçinden geçtikleri köyün adı Akköydü. Yıkık, otları eskimiş, kamışları dökülmüş tezek yapıştırılı huğlar hüyüğün yamacına gelişigüzel serpiştirilmişti. Arkalarından üren bir köpek sürüsü geliyordu. Yıkık bir huğun önünden geçerlerken, gözleri şipidik şipidik, çapaklı, beli bükülmüş bir yaşlı adam onları çağırdı.

«Merhaba,» dedi.

«Merhaba,» dediler.

«Nereden gelip nereye gidiyorsunuz?» diye sordu yaşlı.

Memet:

«Urumdan gelip iş aramaya gidiyoruz,» dedi.

Yaşlı adam:

«İş kaplanın ağzında,» dedi. «Alabilirsen al.»

Memet:

«Buluruz inşallah.»

Yaşlı adam:

«Çukurova bildiğin Çukurova değil, yer gök traktör oldu.»

Aşık Ali:

«Allah esirgesin fakir fıkarayı,» dedi.

Yaşlı adam:

«Amin amin, cemi cümlemizi...»

Memet:

«Sağlıcaklan kal,» dedi.

Yaşlı adam:

«Bizim Velinin yatmış bir ekini var,» diye onların yoluna çıktı. «Yatık ekini makina biçemez. Siz dağlılar iyi ekin biçersiniz.»

Memet:

«Çok iyi biçeriz.»

Hösük:

«Biçeriz.»

Memet çocuk:

«Ben de biçerim,» dedi. «Boynuzu çangal, ay gibi...»

Aşık Ali:

«Sen de biçersin,» dedi. «Niçin biçmeyesin, neyin eksik ki?»

Yaşlı adam önlerine bir çocuk katıp onları Velinin evine gönderdi.

Çocuk:

«Veli Ağa,» dedi, «bunları sana baban saldı. Bunlar var ya, ekini biçecekler. İyi biçerlermiş. Baban öyle söyledi. Tıpkı biçerdöver gibi. Yaaa...»

Sonra kara yırtık donunu çeke çeke uzaklaştı.

Veli:

«İyi geldiniz,» dedi «Bir ekinim var, yatık. Makina biçemiyor. Hiç bir makina.»

Memet:

«Biz biçeriz.»

Veli:

«Kaça biçersiniz?»

Aşık Ali:

«Bir görelim tarlayı hele.»

Bir su içtikten sonra tarlanın başına vardılar. Ekin yirmi dönüm kadar bir buğdaydı. Hasır gibi yere serilmişti. Dik duran bir tek başak bile yoktu.

Aşık Ali:

«Vay,» dedi, «batmış.»

Veli:

«Vermezse vermez,» dedi. «İçine kaplan girse sökemezdi. Kısmet, kamış gibi buğday yattı. İyi ki geldiniz.»

Yirmi dönümlük yerin biçmesini yirmi liraya kestiler.

Hemen oraklarını bileyip girdiler ekine.

Memet:

«Ben demedim ki,» dedi, «iş buluruz diye? Yüreğim öyle hükmediyordu. Bak şu Çukurovaya, bir dünya kadar. İş olmaz mı hiç! Yeter ki çalış sen.»

Herkes işe başlamış, verha biçiyorlardı. Yusuf bir takım taşına oturmuş, iki büklümdü. Yusufun orağını Memet çocuk aldı.

Veli eve doğru yemek getirmeğe giderken Memet çocuk usuldan yanına yaklaştı.

«Amca,» dedi, «benim de hakkımı verir misin? Hani çangal boynuzlu...» Yutkundu.

Veli şaşırdı. Ekin biçenlere:

«Bu ne diyor böyle?» dedi. «Deli mi ne?»

Aşık Ali:

«Kulak asma ona,» dedi. «O çocuk.»

Memet çocuk hırsla gelip ekine yanaştı.

Hösük:

«Ne dedin ulan, Veli Ağaya ulan?» diye sordu. «Ulan it dölü...»

Aşık Ali:

«Ne diyecek,» dedi. «Çukurovada ne kadar traktör var, onu sormuştur herhalde. Ne soracak başka? Öyle değil mi, Memet?»

Memet çocuk:

«Onu sordum işte,» dedi.

İkindiye kadar bellerini doğrultmadan biçtiler. Güneşin yalımı tepelerinden çıkıyordu. Yatık ekinin biçmesi, dik ekinin biçmesine benzemez, adamın belini kırar.

İkindi üstü, Veli bir kova içinde çorbalarını getirdi. Oturup iştahla içtiler. Yalnız Yusuf ağzına bir lokma koymadı. Yalvardılar yakardılar, yediremediler.

Yemekten sonra, dinlenmeden gene başladılar. Bir biçiyorlardı, bir abanmışlardı ki ekine, biçerdöver bok yemiş yanlarında.

Akşama doğru bir baktılar, Yusuf geldi, hırsla Memet çocuğun elinden orağını kaptı, biçmeye koyuldu. Her yanı tirtir titriyordu.

«Hastasın, etme Yusuf,» dediler. «Daha kötü olursun sonra. Kalırsın perperişan şu Çukurovanın yazısında. Sen biçme. Sana da bir pay çıkarırız aramızdan. Eşek değiliz, biz de adamız herhalde.»

Yusufa duyuramadılar. O boyuna, başını kaldırmadan, tir tir, bir körük gibi soluyarak biçiyordu. Sonra birden yere yıkıldı, orak elinden bir yana düştü.

Aşık vardı, Yusufu yerden kaldırdı.

«Etme kardaş,» dedi. «Sen hastasın.»

Yusufu tarlanın dışına çıkardı, geri döndü.

Hösük köpürmüştü:

«O öyle edince gönül dedi ki kaldır orağı vur tepesine, ne olursa olsun. Ulan it oğlu it, biliyorsun, ölümcül hastasın, ne der de düşersin arkamıza. Dur durduğun yerde. Kal köyde, başımızın belası. Ne musallat olursun bize... Biz zaten...»

Aşık Ali:

«Hösük,» diye kızdı, «ne istiyorsun garipten?

Ekmeğimizi yediği, suyumuzu içtiği yok. Ne istiyorsun, bre kardaş, hasta bir adamdan? Allah zaten vurmuş ona vuracağı kadar. Bir de biz mi?»

Hösük:

«Dursun,» dedi, «durduğu yerde. Bir de ekin biçiyor! Ölüyor be! Bir de ekin... O değil miydi yolumuzu kesen, Çukurova cehennem diye? Şimdi de...»

Gün batıncaya kadar biçtiler ama bitiremediler. Oraklarını bellerine sokup köye döndüler. Garbi yeli var gücüyle esiyordu. Veli dışarı bir çulpaz serdi, üstüne oturdular. Yanda bir inek, burnunu yeşil ota sokmuş yiyor, memelerine yapışmış buzağısı da çekiştirerek onu emiyordu. Keskin bir ot kokusu yayılmıştı ortalığa.

Veli bir koca kap bulgur aşı getirip ortaya koydu. Bulgur yağsızdı ya, aldırmadılar, ver ettiler lokmaya.

Velinin karısı yeni doğurmuş, içerde yatıyordu. Yanında da bir kalburun üstündeki bebek uyuyordu. Velinin üç çocuğu daha vardı. Onları sıtma tutmuştu. Titreşiyorlardı. İçeri girdiğinde Memet çocuk orada işte bunları gördü.

Yusuf akşam yemeğini de yemedi. Dişleri birbirine öyle bir çarpıyordu ki, deme gitsin. Taşlı yoldan atlar geçiyor sanırdın. Boyuna oof çekiyordu.

Hösük:

«De,» diyordu, «ben ne yapayım şimdi? Bu adam beni deli edecek. Şu Çukurovanın yazısında başımızda bir de hasta.»

Aşık Ali:

«Olacak olur,» diyordu. «Önüne geçilmez olacağın. Çekeriz kardaş. Başka ne gelir elden...»

Veli karısının yatağını içerden dışarıya çıkarıp huğun önüne serdi. Çocuklarınkini de yanına. Garbi yeli yatakların üstüne tozu toprağı süpürüyordu.

Irgatlar da yorganlarını açıp, altlarındaki çulpazın üstüne uzandılar.

Ötekiler uyumuş, Aşık Aliyle Veli konuşuyorlardı.

Veli:

«Alsın toprağı elimden, alsın da kurtulayım... Sen çalış çalış, diş kalmasın, tırnak kalmasın, el kalmasın, ayak kalmasın, ver yarısını çalışmayana, olur mu?» diyordu. «Yok yok, hiç yok bundan bin kat daha iyi. Aç ölmek daha iyi. Elimden alsın da tarlayı büsbütün kurtulayım...»

Aşık Ali:

«Öyle deme kardaş,» diye karşılık veriyordu. «Sen yanlışsm. Toprak başka.»

Veli:

«Toprak senin olursa iyi, elin olursa böyle kul eder işte. Şu benim emeğim kan emek. Onun haberi bile yok. Bak, görüyorsun halimi dirliğimi. Alsın da toprağı elimden kurtulayım. Alacak zaten. Traktörler geldi geleli yarıcılar yok oldular gittiler. Bir ben kaldım. Ölelim de kurtulalım. Ne olursa olsun, böyle yaşamaktansa...»

Veli daha söyledi, sövdü saydı, ama Aşık yorgunluktan uyuyakalmıştı, duymadı.

İkinci gün ikindiye doğru ekini bitirdiler. Veliden bozuk para isteyip kardeşcesine pay ettiler. Yusuf parayı almak istemedi. Aşık belki bir saat yalvar yakar olduktan sonra payını onun cebine koyabildi.

Memet çocuk para eline değince bir hoş oldu

Parayı eline aldı, evirdi çevirdi baktı, cebine koydu, çıkardı baktı. Sonra Memede verdi, az sonra geri isteyip aldı. Sonra geri verdi, gene geri aldı Sonra da cebine koydu, elini cebinden hiç çıkarmıyordu. Arada bir de çıkarıp bakıyordu.

Memede yaklaşıp:

«Memet amca,» diyordu, «bir çift öküz alacağım, boynuzu büyük, götüreceğim memlekete...»

Hösük, Memet çocuğa kızdı, dövecek oldu. Aşık bırakmadı. Sonra Memet çocuğa dönüp:

«Bre Memet,» dedi, «sen de bu kadar görgüsüz olma.»

Memet:

«Demedim mi size,» diyordu, «bir iş buluruz, para kazanırız... Bu yıl çok para kazanırız. Benim yüreğim öyle hükmediyor.»

Avradı, çocukları, ala keçi de hiç aklından çıkmıyordu.

Bundan sonra Çukurovayı bir bir dolaştılar. Çok şey gördüler. Başlarından çok işler geçti. Uğramadık köy, yalvarmadık Ağa bırakmadılar. Çukurova kazan onlar kepçe, yürü babam yürü ettiler. Bir gün bir çimenlikte yürürken toprak onları gırtlaklarına kadar çekti. Burasının bataklık olduğunu neden sonra, kendilerini kurtaran traktörcüden öğrendiler.

Ovada çok işsiz ırgat dolaşıyordu, kendileri gibi aç yoksul. Hepsi onlar gibi şaşkınlık içindeydiler. Tozları diz kapağına kadar çıkan yollardan tozutarak mavi, sarı, kırmızı, mor traktörler, biçerdöverler, kocaman kamyonlar geçiyordu, üstlerini

yarın parmak kalınlığında toz bağlamış. Makinaların öz renkleri altında kalmış, soluk, belli belirsiz.

Ova tekmil sıtmadan titriyordu. İnsanların sapsarı yüzleri uzamıştı.

Otlar kurumuş, yapraklar dallarda göğürünüştü. Bütün ova göğünmüş bir sarılıktaydı. Yollarda kalmış ölüler gördüler. Bir akşam üstü karşılaştıkları ölünün üstünü yolun tozları örtmüştü. Tozların altındaki yüzü kehrübar gibiydi. Bacaklarını germiş, ayaklarını dikmişti. .

İnsanlar bu traktörler geldikten sonra birden değişmişler, bambaşka olmuşlardı. İnsanların yüzlerine bile bakmıyorlardı. Ne yapacaklarını bilemedikleri bu makinalara tapınmışlardı bayağı.

Durup dururken bir köyde genç bir ağa onların yüzlerine tükürdü, dağlardan Çukurovaya ne kadar akılsız ırgat dökülmüşse bu yıl, hepsinin anasına avradına sövdü. Aşık Ali bıraksaydı eğer, Hösük adamı parçalayacaktı. Öfkesinden başını yolun kıyısındaki yaprakları tozdan olmuş dut ağaçlarının gövdesine vuruyor, bağırıyor, inliyor, duyulmadık küfürlerle Çukurovaya söviiyordu.

Daha çok çok şeyler gördüler, başlarından inanılmaz serencam geçti. İki gün de aç kaldılar. Aşık Ali olmasa halleri dumandı. Köylere gidip saz çaldı ekmek topladı. Eskiden olsa Aşık Aliyi köylüler, iki elleri kanda da olsa, el üstünde tutarlardı. Şimdi yüzüne bile bakmıyorlardı. Eskiden Aşık Aliye yalvar yakar oluyorlardı sazından bir iki ses dinlemek için.

Tozlara battılar, arkalarından çıkan ter toza bulanıp çamur oldu, bataklıktan çıkmışa döndüler.

Görmediklerini görüp, çekmediklerini çektiler. Aşık Ali türküler yaktı dert üstüne, muhanet

üstüne, tozlu yollar, zalim ağalar, yılan gibi sokan kemikli sivrisinekler üstüne. Aşığın sesi duyanın yüreğini paralıyor, onları acıdan kıvrandırıyordu, öyle yanıklaşmıştı.

Yusufa gelince, ne ben söyleyim, ne siz duyun! Ona yürek dayanmaz. Onun haline insanın yüreği taş olsa da gene erir. İki hafta onların peşisıra zar zor süründü durdu. Kimi her yanını ateş alıyor, baygın düşüyor, kimi üşüyordu yayla karı gibi. İki haftadan sonra gayrı yürüyemez oldu. Ekmek yemiyor, bol bol Çukurovanın ılık, kan gibi suyunu içiyordu. Bir deri bir kemik kaldı. Onu nöbetleşe sırtlarına alıp götürüyorlardı. Daha çok Hösük onu taşıyordu. İçlerinde en güçlüleriydi de ondan.

Yusuf:

«Beni atın gidin,» diyordu. «Size yük oldum. O ölü gibi yolun tozlarına gömüleyim.»

Ötekiler aldırmıyorlardı.

En önce Hösük uyandı. Kocaman ellerini yumruk edip gözlerini ovaladı. Her bir yanı sızlıyordu. Sonra Aşık Aliyi uyandırdı. Sonra Memet... Yusuf sabaha kadar uyumamış, boyuna inildeyip durmuştu. Şimdi de usulcana inildiyordu. Dişleri de biribirine kenetlenmişti. Memet çocuk da sağ elini cebine sokup üstüne yatmıştı, bebekçe bir uyuyuşu vardı. Nefes bile almıyor sanırdın.

Gece yağmur misali çiğ düşmüş, her yanları sırılsıklam olmuştu.

Çukurova tekmil uyanıyordu. Ötedeki köyün horozları öttü. Sonra makina gürültüleri başladı.

Sonra insan sesleri, daha başka gündüz sesleri makina gürültüsüne karıştı.

Sonra topraktan ince bir buğu yekindi, firezler ışıldadı. Uzaklardaki Gavurdağının arkasından da bir top ışık fışkırdı.

Bu yere Yüreğir toprağı derler. Bu Yüreğir toprağı taze bir kadın teni gibi yumuşak, sıcacıktır. Can eksen biter. Bir ekini olur, içine kaplan girse sökemez derler ya, işte öyle. Bire otuz verir, kırk verir. Güzün pamuklar açtığında bütün Yüreğir toprağı apak donanır.

Hösük ayağının ucuyla Memet çocuğu dürttü.

«Kalk,» dedi, «it oğlu it! Yatar gün öğlene kadar! Keklikoğlu oldu başıma...»

Aşık Ali:

«Hösük,» dedi, «her huyun iyi ya, ah bu huyun olmasa.»

Hösük:

«Bak,» dedi, «gözünü sevdiğim Aşık, nasıl yatmış! Parayı cebine koymuş, elini de cebine sokmuş da, onun da üstüne yatmış da... Deli olma gel! Sanırsın biz hep hırsızız.»

Aşık:

«Her huyun iyi, Hösük... Görmemiş oğlan. Zorlan değil ya... Görmemiş,» dedi.

Memet çocuk küskün küskün uyandı.

Canlarına tak demişti gayrı. Çoktandır dönmeye karar vermişlerdi ya, Memet bir türlü yakalarını bırakmıyordu. Memleket diye yola düşüyorlar, Memet ötede bir köy görüyor, «Hele şuraya da bir uğrayalım. Burda mutlak iş buluruz,» diyor, yalvarıyor yakarıyor, onları o köye götürüyordu. Böyle böyle, belki on kere yönlerini memlekete dönüp giderlerken, Memet onları geri döndürdü.

Bugün artık son. Bir daha dönmek yok. İş yok, perperişan, ne dönüp dönüp dursunlar Çukurovada. Memet de umudu kesmiş, boynunu büküp, «Gidelim kardaşlar, ne gelir elden, gidelim,» demişti.

Hösük yerde inildeyen Yusufu kaldırdı, sırtına aldı.

Yusuf kendisinden umulmaz bir çırpınışla:

«Beni indirin. Ben usandım gayrı, sırtta geze geze. Yük oldum size. İndirin beni. Yürürüm ben. İndirin,» diye inledi, çırpındı. Ayakları boyuna Hösüğün baldırlarını döğüyordu. «Beni indirin! Beni indirmezseniz, ben ölürüm.»

Aşık:

«Etme kardaş,» dedi. «Senin yürüyecek ne halin var? Etme bunu. İşte gidiyoruz gayrı memlekete.»

Yusuf dinlemedi. Çırpındı durdu. Hösük de kızıp bırakıverdi, yürüdü.

Yusufun bir koluna Memet, bir koluna da Aşık Ali girdi. Hösüğün ardısıra gitmeye başladılar. Yusufun başı önüne düşmüş, aralarında yürürken ayakları biribirine dolaşıyor, sık sık da tökeziyordu. Bir zaman böyle yürüdükten sonra birden bacakları bükülüverdi. Kollarını bıraksalar ağzı aşağı yolun tozlarına sermeci çıkacaktı.

Memet hemen kaldırıp sırtına aldı.

Memet çocuk:

«Beni,» dedi, «öldürseler Keklikoğlunun yanına varmam. Aç ölürüm gene varmam. Öyle değil mi, Aşık emmi?»

Aşık Ali:

«Bir başıma olsam,» dedi, «vız gelir dünya. Ben de gitmem yanına senin yerinde olsam.»

Memet çocuk:

«Ne hakkımı verir, ne bir şey. Bir de döve döve öldürür beni.»

Memet:

«Ben şimdi nasıl bakayım avradın yüzüne? Çocuklara ne diyeyim?» dedi.

Aşık Ali:

«Gene,» dedi, «bir oyun mu çıkaracaksın, Memet? Gene bir oyun mu?»

Hösük:

«Şimdi, şimdicik iş olsa, çalış deseler, gene durmaz giderim. Yeter gayrı! Rezil kepaze olduğumuz yeter,» dedi. «Anam avradım olsun bir saat durmam gayrı. Çukurovayı taşıylan toprağıylan, motoruylan, şu alamet makinalarıylan verseler durmam.»

Aşıkla Hösük yanyana yürüyorlardı. Memet, Yusufun altında iki büklüm olmuş, önde gidiyordu. Yusufun başı bir tarafa düşmüş, sesi sedası da kesilmişti. Aşık vardı, Yusufa eğilip eğilip baktı:

«Hösük,» dedi, «Yusuf kötü. Boynu düşmüş... Allah bilir ya... Keşki memlekete yetişse de çoluk çocuğunun yanında...»

Hösük:

«Hiç umudum yok,» dedi. «Hiç aklım kesmiyor. Yetişemez. Bir zorluma gidiyor, Yusufun Çukurovada kalışı...»

Aşık Ali:

«Zor,» dedi.

Hösük:

«Biz varınca köye avradı karşımıza gelir. Çocukları toplanır başımıza. Ben ne deyim onlara şimdi? Nerde kaldı Yusuf, derler... Ah, ölmese... Ölmese bir kurban keserdim.»

Akşam oluyordu. Gele gele her yeri pamuk ekilmiş bir toprağa geldiler. Sıra sıra, mibzerle ekilmiş pamuk fidanları güneşin battığı yere kadar uzanıyordu.

Memet, Yusufu indirip ağzı yukarı pamuk tarlasının yumuşacık toprağına yatırdı.

Aşık Ali de abasını çıkarıp Yusufun altına serdi:

«Kuru toprağın üstünde ölmesin fıkara,» dedi.

Başına toplandılar. Yusuf bazen bacaklarını geriyor, titriyor, sonra toparlanıyor, anlaşılmaz şeyler sayıklıyordu. Gözleri kocaman kocaman açılmıştı.

Memet:

«Aşık, oku,» dedi. «Dinsiz imansız gitmesin fıkara.»

Aşık okumaya başladı.

O gece sabaha kadar ateş yakıp Yusufun başını göz kırpmadan beklediler. Yusuf ölmedi. Azıcık da kendine geldi.

Hösük, Yusufu yüklendi:

«İnşallah ölmez,» dedi. «İnşallah memlekete ulaşır.»

O gün öğlene doğru Yusuf gene kötüleşti.

Hösük:

«İndirmem onu sırtımdan,» dedi. «Ölürse de sırtımda ölsün. Az kaldı Çukurovayı çıkmaya. Dağların kokusu burnuna gelirse dirilir. İndirmem onu sırtımdan bir daha.»

Sağ yanlarında bir saatlik uzakta top ağaçların içinde bir köy gözüküyordu.

Memet, Aşığa yaklaştı, kolundan tuttu:

«Aşık,» dedi, «sen o deliye uyma. Yusuf sırtında ölecek. Pamuk tarlalarının içine gömüp gi-

demeyiz ya. Sen ona uyma, gel şu köye gidelim.»

Aşık Ali:

«Olmaz,» dedi «Ölürse ölür...»

Memet:

«Aşık,» dedi, «biz ne diye geldik Çukurovaya? İş diye geldik. Yusuf ölecek. Ölürse köyde ölsün.»

Aşık:

«Ha köyde ölmüş, ha burda ölmüş, farkı ne?»

Memet:

«Köylü kaldırır,» dedi, «Yusufu. Hiç olmazsa mezarlığa gömülür.»

Aşık Ali:

«Umudum yok,» dedi. «Burası Çukurova. Mezarlarına almazlar bizi, dağlıları.»

Memet:

«Aha gidiyoruz. Eli boş nasıl gidelim. Ne diyelim elaleme? Ne diyelim avratlara? Ne diyelim çocuklara?»

Aşık Ali:

«Ne diyelim,» dedi. «Kazandık da kumara vermedik ya...»

Memet:

«Aşık kardaş,» dedi, «elini ayağını öptüğüm Aşık kardaş, bu köy ağaçlıklı. Hiç böyle köy gördün mü Çukurovada? Benim yüreğim hükmediyor. Gel uğrayalım şu köye. Mutlak burada iş var. Eğer bu köyde de iş bulamazsak benim kellemi kesin.»

Hösük arkasına dönüp:

«Memet,» dedi sertçe, «gene gözün köy gördü. Aşığı kandırmaya mı çalışıyorsun gene? Siz gidin, ben gitmem. Bu çektiğimiz hep senin inadın yüzünden.»

Memet, Hösüğün koluna yapıştı.

«Bak,» dedi, «kardaş, arkandaki ölecek. Ölecek fıkara. Bari köyde ölsün, mezarlığa gömülsün. Bak, hiç böyle köy gördün mü Çukurovada? Tüm ağaçlık. Bu köyde mutlak iş var. Eğer bu köyde de iş bulamazsak kellemi kesin. Kanım katlim size helal.» Sonra Aşığa döndü. «Aşık kardaş,» dedi, «uyma bu deliye. Bu köyde iş var. Bak, tüm ağaçlık.»

Aşık Ali:

«Ne bileyim, Memet,» dedi. «Ah, ne bileyim. Keşke iş bulsak...»

Hösük:

«Gene yumuşadın, Aşık,» dedi. «Sürün sürün dur Çukurovada.»

Memet:

«Gözünü seveyim, Hösük,» dedi, «bak bu köy ağaçlık. Burda mutlak iş buluruz.»

Hösük:

«Ben gitmem,» dedi. «Siz gidin.»

Ötekiler giderken Memet çocuk geride kaldı.

Memet baktı ki Memet çocuk gerilerde kalmış, arkaya dönüp ona bağırdı:

«Çabuk, gel buraya.»

Sesi çok öfkeliydi. Çocuk hemen koştu, onlara katıldı.

«Bu köy ağaçlık diyorum size. Bu köyde iş var. Siz şu yanıp harap kalası Çukurovada böyle ağaçlık bir köy gördünüz mü? Yusuf da öldü ölecek. İşte burada ölürse Yusuf...»

Sesi karıncalandı, ağlamsı bir hal aldı. Sanki az sonra şu ovanın ortasına oturup Yusufu da önüne upuzun yatıracak, bir ağıda başlayacaktı. Kendi kendine söylenir gibi konuşuyordu tekdüze.

«Yusuf bizim köylümüz değil mi, onunla su içip ekmek yemedik mi, onun ölüsünü bu köye

gömmek olmaz mı, şu, seriiin ağaçların altına... Belki de burada bir de imam vardır ki, imam derim size, ağzından bal akan, sesi Meryemçil pınarının suyu gibi serin.»

Ağır ağır yükselen güneş gittikçe kızdırıyor, onlar ağaçlıklı köyden uzaklaşıyorlardı. Memedin ayaklarıysa gerisin geri gidiyordu ya, arkadaşlarına söz dinletemiyordu.

«Yusufu derseniz ne iyi çocuktu. Şu çöl ovada onun ölmesi olur mu, ölüsünün burada, şu fırın külü gibi yanan toprakta yanması olur mu, bakın şu sarı sıcağa bir çökmüş ki, insanın kemiklerini kavuruyor, eritiyor, yazık değil mi Yusufa?»

Hösük:

«Sen Yusufu düşünme. Ben onun dirisini de ölüsünü de dağlara, serin sulara, yarpuzlu, yarpuzları mor çiçekli, ak çağşaklı pınarlara götüreceğim.»

Aşık Ali:

«Memet,» dedi, «Memet kardaşım, bak o kadar dolandık, bir iş bulamadık şu yanıp yıkılası, hanesi harap kalası Çukurovada...»

«Ama bu köy ağaçlık,» dedi Memet.

Aşık Ali:

«Ağaçlık olunca?...»

«Bak Hösük, bak Aşık Ali, bak Memet, sen de duy Yusuf...»

Yolun ortasında durdular. Onlar durunca Memet ne diyeceğini şaşırıp bir süre düşündü.

Yörelerindeki toprak alabildiğine buradan Akdeniz üstüne kadar sararak, bir uzaklıktan sonra da dumanlı, güneş buğusu bir maviye batarak uzanıyordu.

Memet upuzun boynunu Hösüğe doğru uzatarak:

«Şimdi biz köye girerken, bizimkiler, bir de bizim köylüler daha bizim başımız gedikten gözükünce bizi karşılayacaklar mı?»

«Karşılayacaklar,» dedi Hösük.

«Ne söyleyeceğiz onlara?»

«Çukurova batmış diyeceğiz...»

«Öyle mi diyeceğiz?» diye alaylı sordu Memet.

«Öyle söyleyeceğiz?» dedi Aşık Ali, yumuşak, daha da alaylı bir sesle.

«Çoluk çocuğumuza ne diyeceğiz?»

«Yer yarılmış da, Çukurova yerin dibine geçmiş diyeceğiz.»

«Ben ne diyeceğim?»

Hösük öfkelendi:

«Senin diyeceğin belli,» dedi, yönünü dağlara dönüp yürüdü.

«Git!» dedi arkasından Memet. «Git cehennemin dibine. Çoluk çocuğunuz da bu kış aç kalsın senin yüzünden...» Tozlu yolun ortasında durmuş, kollarını iki yanına uzun uzun açmış, bir çığlık gibi bağırıyordu. «Yusufu,» diyordu, «Yusufu sen öldüreceksin. Sen kanlısı olacaksın onun. Şu köyde bir muska yazacak hoca vardır belki de, Yusufa bir muska yazar da kurtulur fıkara. Belki bir iğne yapacak iğneci, bir hapcı vardır, o köye varınca belki kurtulur Yusuf... Bak bu köy ne kadar da ağaçlıklı... Belki de soğuk sulu bir kuyusu, belki de buz gibi bir çaygarası vardır. Belki de Yusuf o soğuk sulu çaygaradan içinde kendine gelir.»

O söyledikçe Hösük kızıyordu. Sırtında Yusuf, kızdıkça da zırıl zırıl terliyordu.

Onlar biraz uzaklaştılar, Memet yolun ortasında öyle yalnız kalakaldı. Durmadan kendi kendine bir şeyler homurdanıyordu. Üstünden epeyce uzun süren bir bulutun gölgesi geldi geçti. Bulut gölgesinden sonra bir iyice yekinmiş güneş alabildiğine, bir kurşun ağırlığında ovaya çöktü. Hösüğün sırtındaki Yusuftan ses seda çıkmıyor, uyur gibi, ölü gibi sarkan ayakları yolun tozlarına uzun çizgiler çiziyorlardı.

Koygun güneş firezlere vurmuş, yoğun ışık gözlerini yakıyor acıtıyordu. Göz kamaşmasından başlarını kaldırıp az öteye bakamıyorlardı. Hepsi de kan ter içinde kalmışlar, susuzluktan da yanıyorlardı. Yörelerindeki tarlalarda uzun bacaklı leylekler kırmızı ince bacakları üstünde, uzun boyunlarını biraz daha uzatarak, sallanarak yürüyorlardı. Karşılarından bir traktöre koşulmuş bir batöz ağır ağır geliyordu. Batözün arkasında da otuz kırk işçi, bir su geçer gibi bacakları çemrek, yalınayak yola düşmüşler, sessiz yürüyorlardı. Yorgun, bitkin gözüküyorlardı. Yolun kıyısına çekilip, onlar önlerinden geçip gidinceye kadar beklediler.

Memet, yola düşmeden önce:

«Ağaçlık, serin,» dedi. «Buralarda da, bu yakınlarda da hiç su yok. Böyle giderse bu çölde biz susumuzdan öleceğiz. Etimizi de, azıcık etimiz kalmışsa onu da boz kartallar yeyip apak kemiğimizi bu yangının içine atacaklar.»

«Atacaklar,» dedi Hösük yumşak bir sesle.

Bundan güç alan Memet:

«O köy orada, bakın ne kadar da ağaçlık... Orada hiç iş olmaz olur mu? Bakın şu batöz de oraya gidiyor. Belki de bir muska... Yusuf ölecek... Ölüsü de kokacak... O ırgatlar önümüzden geçer-

lerken, görmediniz mi bize nasıl baktılar, gözlerini pörtleterek, bir tuhaf bir hayvana bakar gibi...»

Aşık Ali:

«Bize neden öyle baktılar acaba?»

«Bakarlar,» dedi Hösük.

Epey bir süreden bu yana Memet çocuk bir şey söylemek istiyordu ya, bir türlü kendini toparlayıp söyleyemiyordu. Birden patladı:

«Ben susumdan öldüm,» dedi. «O köy de ağaçlık, niye gitmiyoruz oraya, belki o köyde iş var.»

«Olmaz olur mu,» dedi Aşık Ali. «Bir köy bu kadar ağaçlıklı olur da şu Çukurovada, orada hiç iş olmaz olur mu? Ben susuzluktan öldüm.»

Memet onun önünden gidiyordu, epey ilerden, durdu, dönüp ona inanmaz baktı.

«Susumdan öldüm Memet,» dedi Aşık Ali. «Ne öyle gözünü pörtletmiş bakıyorsun bana?»

Hösük de durmuştu:

«Yoruldum,» dedi, yandaki bir küme hatmi çiçeğinin içine yürüdü. Hatmiler insan boyuydu, pembe çiçekleri el kadar el kadar açmışlar, yolun tozlarına da tepeden tırnağa bulanmışlardı. Çiçek kümesinin içinde Yusuf sırtından aşağıya bir külçe gibi sağıldı. Ötekiler de onların yanlarına varıp oturdular. Üstlerinden bir an için bir bulutun gölgesi geçiyor, onlar azıcık serinledik derken, gene üstlerine kavuran güneş bütün ağırlığıyla çöküyordu. Hiç bir yönden en küçük bir fısıltı esmiyordu. Toprak da gittikçe kızdırılmış demire kesiyordu. Bundan sonra yürümesi çok müşkül olacaktı.

Pembe hatminin üstünde çok kocaman bir mavi kelebek, öyle dondurulmuşcasına duruyordu.

Memet boynunu kıvırarak, ulan, diye düşün-

dü, şu Allahın yangınında, şu bir damla suyun olmadığı yerde, şu kelebeğin işi ne...

«Bak,» dedi, Aşık Aliyi dürterek, «kelebek! Şu fırının içinde, her yan yangın almış yanarken...»

«Vay anasını,» diye şaştı Aşık Ali, «olacak iş değil! Hem de kocaman, bir kuş kadar... Kimbilir nereden hangi yel attı.»

Hösük:

«Çok şaştım. Yaz gününde bu kadar kocaman kelebek. Hiç kıpırdamıyor. Belki ölü.»

«Ölü değil,» diye bağırdı Yusuf. «Bakınsana kanatları yıldır yıldır yanıyor. Hiç ölü olur mu?»

Yusufun böylesine bağırarak cana gelişi onları şaşırtmaktan çok sevindirdi.

«Şurada, ilerde, Anavarza kayalıklarının dibinde bir bataklık var, bu kelebeklerden yaz kış orada sürülerle olur.»

«Ben de gördüm,» dedi Memet çocuk, «üstümüzden bulut gibi akıyorlardı. Onlar mosmor, yaldızlı, yaldız gibi kayıyorlardı.»

Aşık Ali:

«Bir mosmor yıldız bulutu. Balkıyarak giderlerdi Anavarza kayalıklarına. Kayalıklar mosmor kesilir, yıldızlar yanıp sönerlerdi... Turuncu, yeşil, sapsarı kelebekler...»

«Bu kelebek ölü,» dedi Hösük

Ötekiler sustular. Gözleri hatmi çiçeğinin üstündeki, hatmi çiçeğinden daha büyük kelebeğe takılmış kalmıştı. Kelebek kıpırdamıyordu bile.

Üstlerinden birkaç bulut gölgesi gelip geçti, onlar kelebeğe gözlerini kırpmadan daha öyle bakıyorlardı.

Memet çocuk kendini tutamadı, onların yüreklerindekini açığa vuruverdi.

«İnşallah ölmemiştir,» dedi.

Memet içini derin derin çekerek:

«İnşallah,» dedi.

Aşık Ali:

«İnşallah...»

Hösük de Yusuf da inşallah dediler. Kimse varıp da kelebek ölü mü diri mi diye bakmayı akıl etmiyordu. Akıl etmiyor değil, buna kimse yüreklilik gösteremiyordu.

Biraz sonra, o büyük bulutun serin gölgesi üstlerinde durmuşken, önlerinden bir otomobil, tekerleklerinin altından tozları hızla yana fışkırtarak geçti. Hatmilerin pespembe çiçeklerle sıvanmış dalları sallandı. Hatmi çiçeğindeki mavi kelebek de sallandı ama yerinden kıpırdamadı.

Memet çocuk:

«Ben onu uyandırayım,» diye ayağa kalktı. «Uyuyor o.»

Korkarak usul usul kelebeğe doğru gitmeğe başladı. Kelebeğe yaklaşmış, elini uzatıyordu ki, birden bir haykırış onu olduğu yerde mıhladı, eli de öyle kalakaldı. Yusufun bağırmasıyla kelebek bir karış kadar havalanmış, yerine gene hiç bir şey olmamış gibi konmuştu.

Kelebeğin uçmasıyla birlikte hepsi de sevinçle ayağa fırladılar.

Yusuf:

«Uçtu,» dedi gülerek.

Ötekiler de:

«Uçtu,» dediler.

Memet:

«O köy ağaçlıklı...»

Hösük:

«O köy çok güzel bir köy, ağaçlıklı. O köyde iş de var.»

Hep bir ağızdan, var, dediler, hızla yönlerini köye dönüp yürüdüler.

Memet çocuk önlerinden bir köpek lingiyle gidiyordu. Geriye dönerek:

«İş bulursak, hakkımı...»

«Boynu kopasıca,» diye bağırdı Hösük. «Boynu kopası...»

«Öfkelenme,» diye güldü Memet. «Bak Yusuf da cana geldi.»

«Acaip,» dedi Hösük. «Ne oldu bu adama?»

«Hele azıcık bekleyin,» dedi Aşık Ali. «İnşallah iyi olmuştur Yusuf.»

«İnşallah,» dedi Memet.

Güneyde, Akdenizin üstündeki ak bulutlar kabararaktan, bir kavak boyu yukardan ağır ağır yükseliyorlardı. İnceden de bir yel fisileyip geçiyor, burunlarına tuzlu bir deniz kokusunu belli belirsiz getiriyordu. Ayak bileklerine kadar toza girmişlerdi, çarıklarına toz dolmuş, sanki bir köz yığınının üstünde yürüyorlardı.

Köye girdiklerinde ikindi oluyordu. Acıkmıştılar, bitkin, yorgundular. Köyün tam orta yerindeki üç tane ulu dut ağacının dalları geniş bir alanı kaplamıştı. Ortadaki dutun kökünün dibinde büyük, kırmızı bir tulumba, tulumbanın çevresinde taş tekneler vardı. Dutların altı boydan boya sulanmış, gölgeye sandalyalar, peykeler atılmıştı. Tulumbanın yöresindeki taş sekinin dibine fırdolayı fesleğen, kadife çiçekleri dikilmişti. Bir tek de pembe, büyük büyük açmış, çok dallı bir gül ortalığa yayılmış, kokusunu dutların gölgesine salıvermişti.

Ağaçların dibine vardıklarında soluk soluğa kalmışlardı. Memet hemen vardı kırmızı boyalı tulumbanın koluna asıldı, su çekineğe koyuldu. Tulumbadan su akınca:

«Gel Yusuf,» diye onu çağırdı.

Yusuf geldi.

«Sok başını tulumbanın altına.»

«Bir iki yudum içeyim de...»

«Olmaz,» dedi Memet. «İyi olmaz hemen dinlenmeden su içmek. Başını sok suyun altına.»

Yusuf uzun boynunu tulumbanın altına doğru uzattı, başının üstünde Memedin çektiği su şakırdadı, oluklardan akan pınar suları gibi. Yusufun içini birden bir sevinç aldı, bir an hastalığını unutup direndi:

Onun ardından Hösük, arkasından Aşık Ali, Memet çocuk başlarını gür akan suyun altına soktular. En son da Aşık Ali tulumbayı çekti, Memet başını suya soktu. Biraz sonra da avuçlarını suyun altına tutup kana kana, karınları şişinceye kadar su içtiler.

Kuyunun sekisine yanyana oturup yöreyi gözden geçirmeye başlayıncadır ki ancak, öteki peykelere yan gelmiş dört yaşlı kişiyi gördüler. Yaşlı kişiler orada yüzlerine konan sinekleri arada bir kovalayarak, sakallarını uzatmışlar uyukluyorlardı. Karşı yanda beş altı çocuk tozların içinde, çamura toza belenerek, bağırıp çağırarak, bir tür bilya oynuyorlardı. Karşıdaki kerpiç evlerin hepsinin kapıları kapalıydı. Avlulardaki renk renk biçim biçim, paletli paletsiz, irili ufaklı traktörlerin gölgeliklerinde tavuklar yumak yumak civcivlerini gıdaklayarak dolaştırıyorlardı. Bir kocaman hindi-

nin kabararak dolaştığı Yusufun gözünden kaçmadı.

İkindi yeli çıkıp da Akdenizin üstündeki ak bulutlar kabararaktan yükselinceye kadar yanyana oturup hiç konuşmadılar. Köyün içinden traktörler, kamyonlar, biçerdöverler, at arabaları geçiyordu. Bundan başka köyde dolaşan, gezen insanlar, hayvanlar yoktu. Her şey uykudaydı sanki. İkindi yeli çıkıp da ortalık serinleyince birkaç kadın ellerindeki kovalarla tulumbaya gelip su çektiler, konuşmadan su dolu kovalarla geriye evlerine gittiler. Yaşlı adamlardan ikisi iki yerden uzun uzun öksürdüler. Bir avluda büyük büyük günebakanlar açmış, başlarını güneşe dönmüşlerdi. Güneş hangi yöne ağıyorsa onlar da o yöne yüzlerini döndürüyorlardı. Günebakan çiçeklerinin her birisi küçük birer sini büyüklüğündeydi.

Tam bu sırada Yusuf:

«Ölüyorum,» diye inledi birden. «Ölüyorum, üşüyorum.»

Kendini sekiden aşağı atıp tozların, çamurların içinde debelenmeğe başladı. «Üşüyorum, buyuyorum, ölüyorum, kemiklerim etimden ayrılıyor.»

Varıp onun başucuna dikilen Hösük, elleri birbirine kavuşmuş, var gücüyle sıkarak:

«Etme bunu Yusuf,» dedi. «Bugün sen iyileştin de, bak biz ne kadar sevindik. Etme bunu bize, getirme bu halleri başımıza... Vay bana, vaylar bize.» Bir umar arar gibi yana yöreye gözlerini kirpiştirerek bakıyordu. «Gel de başını tulumbanın altına tut, belki bir yararı olur. Gel Yusuf.»

«Üşüyorum, ölüyorum... Ölüyorum Hösük.»

Hösük kızdı:

«Öl, geber, cehenneme git, sersem herif. Böyle

hallerin var da ne demeye Çukurovaya gelir de başımıza bela olursun! Öl, öl, öl, ulan, öl geber. Hem de cehennemin ortasına git. Cehennemde üşümezsin.»

«Üşüyorum, ölüyorum... Yanıyorum...»

Hösük öfkeyle gitti tulumbayı çekmeğe başladı Tulumbadan bol su geliyor, aşağıdaki büyük uzun taş tekneye doluyordu. Bir süre durmadan böyle deli gibi tulumba çekti boşu boşuna. Soluk soluğa kalmıştı. Sonra geldi, küsmüş gibi sırtını ona dönerek Memedin yanına oturdu.

Peykedeki yaşlılar, ağır ağır yerlerinden kalkarak Yusufun başına gelip dikildiler, şaşkınlıkla bakıyorlardı yerde debelenen adama.

«Sıtma,» dedi bir tanesi. «Tam yedi yıl ben de böyle hem üşüdüm, hem de yandım. Sonra Göde Mustafa geldi de beni iyi etti. Göde Mustafa Efendi hem kinin dağıtır, hem de afsun yapardı sıtmalılara. Kinini de iyi gelirdi, afsunu da. Baktı ki bir sıtmalıya ne kinin para ediyor ne afsun, onu gönderirdi oraya...»

Adam boyuna konuşuyordu. Orasının neresi olduğu anlaşılmıyor, o boyuna, bu adam oraya yetişmezse ölecek, diyordu.

«Bu adam ölecek.»

Hösük ona kulak kabartmış, bir tek sözünü kaçırmadan onu dinliyordu.

Derken hastanın başı birden kadın erkek çocukla doluverdi.

«Vay,» dediler, «vay, bu dağlılar da sıtmaya hiç dayanamazlar, biz burada yediden yetmişe sıtmadan, yangından, üşümeden geçtik de bana mısın demedik... Bunlar bir sıtmalanmaya görsünler, ölüverirler, işte böyle.»

«Bu dağlıların canları çok yufka... Yalınkat adamlar, ne yapsın fıkaralar.»

«İş de yok,» dedi yeni bir gelin olduğu saçından, baş bağlamasından belli genç bir kadın.

«İki üç yıldır bu fıkaralar dökülüyorlar dağlardan buraya. Hem sıtmaya tutulup böyle ölüyorlar, hem de iş bulamıyor, aç kalıyorlar.»

Bir kadın elinde bir tas su üç tane kininle çıkageldi.

«Yut bunların üçünü de, yoksa sabaha kalmaz ölürsün. Seni sıtmanın ağılısı tutmuş, bundan sonra sen iflah olmazsın.»

«Seni, yavrum,» diye konuştu yaşlı bir kadın, «yoldaşların seni oraya götürsünler.»

Hösük, kadına yaklaştı:

«Nereye?»

Kadın Hösüğü tepeden tırnağa bir süzdü:

«Sen bunun yoldaşı mısın?»

«Sırtımda taşıyorum onu Çukurovaya indik ineli, ölüyor.»

Kadın onu yeniden tutup bir kuytuya çekti, kulağına eğilip:

«Oraya,» dedi. «Eskiden hepimiz sıtmalanınca oraya giderdik.»

«Nereye?»

«Dur, acele etme. Oraya... Oramn altından bir çaygara kaynar. Dur, acele etme.»

Yanlarında bir kız çocuğu bitiverdi:

«Hüyükteki nar ağacına,» dedi.

Kadın kızın üstüne yürüdü:

«Gözü çıkasıca,» diye söylendi. «Böyle bağıra-rak her olur olmaz yerde o nar ağacından söz edilir mi, hey boyları devrilesice! Nar ağacının altı Kırkların mekanı. Siz bana gelin, ala şafakta tan yer-

leri ışır, dünyamızın üstünde kuyrukyıldızı sallanırken, ben orasını size söylerim. Oraya varınca Allah sizi Kırkların yüzü suyu kürmetine hem sıtmadan kurtarır, hem de size...»

Hösüğe evini gösterip kulağına ona ne zaman geleceğini fısıldayarak hemen oradan ayrıldı. Az sonra bir sofra dolusu ekmek, bir tencere yağlı bulgur pilavı, bir testi ayranla geriye geldi:

«Çukurova gavur olmuş, Çukurovada insanlık kalmamış. Eskiden de yoktu ya, şimdi hiç kalmamış. Ben de o dağlardan olurum kardaşlar.» Arkasına döndü, elini uzaktaki yatık mavi dağların ötelerindeki görkemli, kıpkızıl tüten sivri Düldül dağına uzattı. «İşte o dağın, kurban olduğum, hasretimden öldüğüm o dağın eteklerinden, ak çağşaklı, mor yarpuzlu pınarlarından olurum. Oturun da yemeğinizi yeyin yavrular, kimbilir kaç gündür açsınız. Ah, bir de azıcık buz olsa da ayranımızın içine koysaydım... Şu sıtmalı fıkara...»

Güzel, alımlı, kara bir şalvar giyinip başına pullu bir yazma bağlamış bir genç kız:

«Bizde buz var,» diye koştu. «Hemen gidip getiririm.»

Kız birden gözden yitip gitti, hemencecik de elinde bir sahandaki buz parçasıyla döndü.

Sofrayı tulumbanın sekisine serdiler, tencereyi ortasına koydular, ekmekleri, kaşıkları sıraladılar, taslara ayran doldurup içlerine buz parçasından kırdıkları birer parça buz attılar.

Köylüler:

«Afiyet olsun,» dediler, susup bir yana çekildiler.

Ötekiler titremesi biraz geçmiş Yusufu yerden, tozların arasından kaldırıp üstünü çırptılar, yüzünü

ellerini yudular, sonra sofranın başına oturtup eline kaşığı verdiler. Yusuf bulgur pilavı tenceresine uzanmadan eğildi, içinde buz parçası yüzen ayran tasını aldı başına dikip uzun uzun, dibine kadar içti.

Köylülerin bakışları altında yemeklerini yeyip bitirdiler. «Çok şükür» deyip, ağızlarını tulumbanın suyuyla çalkaladılar.

Dutların altındaki köylü kalabalığı gittikçe çoğalıyor, garbi yeli köyün içindeki tozları oradan oraya savuruyordu. Damların üstü, evlerin çatıları, duvarları, pencereleri, kapıları tozdan bomboz gözüküyordu. Dut ağacının yaprakları, kurumuş otlar, tarlalar, çalılar, kaktüsler, her şey kalın bir toz tabakası altında kalmıştı.

Kalabalık susuyor, kuyunun sekisindeki insanlara bir tuhaf bakıyorlardı.

Memet birden ayağa kalktı, gözlerini kalabalığın üstünde dolaştırdı, sonra başını önüne eğdi:

«Sizde, bu köyde bize bir iş bulunmaz mı, diye geldik. Hani bu köy çok ağaçlıklı da... Tulumbanızın suyu da, soğuk da...»

Başını gene kaldırdı kalabalığın üstünde dolaştırdı. Hiç kimseden bir ses çıkmıyordu. Memet gözlerini bir umar ararcasına onların üstünde gezdiriyor, bekliyordu. Bu böyle ne kadar sürdü, kimse farkında değildi. Köylüler yavaş yavaş dağıldı, ortalıkta hiç kimse kalmayınca Memet kuyunun sekisine yığılırcasına oturdu.

«O kadar da çok ağaç, o kadar da çok insan, o kadar da çok tarla...»

Gün batınca kuyunun sekisine kıvrıldılar. Sivrisinekler bulut gibi geliyorlar, kurt gibi dalıyorlardı.

Hösük:

«Burada olmaz, bu ağacın altında uyuyamayız,» dedi. «Bir uyuyacak, ateş yakacak yer bulmalıyız kendimize.»

Memet:

«Aşık, bir türkü söyle... Sabaha kadar saz çal, türkü söyle.»

Köylüler damların, çardakların üstüne cibinliklerini kurmuşlardı. Garbi yeli de düşmüş, usul usul ay ışığında cibinlikler sallanıyordu.

«Türkünün sırası mı?» diye inler gibi konuştu Aşık Ali.

«Sırası,» dedi Memet. «Belki...»

«Belkisi melkisi yok. Burada, bu köyde iş yok. Haydi kalkalım.»

«O avrat, bizim dağlardan, hani bize yemek veren... Tenceresi, sofrası da burada. Burada mı kalsm?»

«Nasıl uyuruz burada?» dedi Aşık Ali.

Memet:

«Belki...»

Hösük:

«Belki...»

Yusuf:

«Sabaha, tan yerleri ışıyınca gene köye gelir, buraya otururuz, belki...»

Ayağa kalkıp, sofrayı tencereyi kaşıkları da yanlarına alıp köyün dışına çıktılar, ay ışığında kabaran bir hüyüge varıp ot topladılar, hemen de çakmak çakıp otları tutuşturdular. Sivrisinek sesleri ateş yanar yanmaz eksildi.

«Başınıza bela oldum kardaşlar, bir de başınıza bela ben oldum. Keşki yarın hastalanmasam. Hösük kardaş ölecek beni sırtında taşıya taşıya.»

«Hösük yarın sabah dağların yolunu tutar,» dedi Hösük. «Yarın sabah gün ışımadan. Bu köylerin ağaçlısında da iş yok, ağaçsızında da... Siz varın kalın burada, bakın ötede minareli bir köy gözüküyor, belki orada iş var.»

Memet çocuk:

«Orada iş olur,» dedi. «Minareli köylerde her zaman çok iş olur. Yoksa ne diye minare diksinler köye?»

Memet:

«Çocuk doğru söylüyor,» diye güldü. «Yoksa ne demeye minare yapsınlar köye, hem de apak, hem de upuzun.»

«Upuzun,» dedi Memet çocuk. «Gecede bile upuzun parlıyor. Göğe de ağmış gitmiş.»

«Şu Çukurovayı taşıyla toprağıyla bana verseler bundan sonra... Yarın sabah gün ışır ışımaz...»

Yusuf:

«Yarın sabah gün ışır ışımaz, ben de Hösüklen... Ah, bir hasta olmasam...»

Ateş söndükçe, duman eksildikçe sinekler canavar gibi saldırıyorlardı.

«Hepimiz Yusuf gibi olacağız bu gidişle, dağların eteğini tutmalıyız yarın akşama kadar,» dedi Aşık Ali.

«Aşık Ali...»

«Buvur Memet kardaş.»

«Aşık Ali... Başka çaresi var mı?»

«Yok,» dedi Aşık Ali gülerek. Sonra da sazını kucağına çekti, üstüne yumuldu, başladı çalmaya. Ak çağşaklı, mor sümbüllü, yarpuzlu pınarlar, diye başladı. Özlem, diyordu. Zulüm, diyordu. Her sineği bir alıcı kurt olmuş, yarıyor, parçalıyor, diyordu. Yusufu kuyudan çıkaran Allah, bizim yü-

zümüze bakmadı, bakmayacak, diyordu. Ak kemiklerimiz kalacak Çukurovada. Ölümüze bir ağıt söyleyen bile bulunmayacak, it ölüsü gibi ölümüzü bir hendeğe atacaklar, diyordu. Soldu gülümüz, kimbilir nerde kalır ölümüz, diyordu. Orada hüyükte bir nar ağacı, kadim günlerden bu yana, orada, tepede salınıp durur, diyordu. Dertlilere derman, işsizlere iş verir, diyordu. Al çiçekli nar ağacının dibinden ışık gibi bir su kaynar, diyordu.

Gün ışıyıncaya kadar nar ağacı üstüne duyulmadık birçok türküler hikayeler anlattı Aşık Ali. Memet:

«Aşık, sen gördün mü bu nar ağacım?» diye sordu.

«Görmedim.»

«Duydun mu hiç?»

«Duymadım. O köylüler hep biliyorlar. Bize yemek getiren o avrat söylemedi mi?»

«Sen, sen bu türküyü nereden çıkardın?»

«Ben çıkarmadım, hak çıkardı.»

«Yusuf da iyi olacak, o nar ağacını bulursak, biz de iş bulacağız.»

«Ben aramam o nar ağacını,» diye öfkeyle söylendi Hösük. «Ben az sonra yola düşüyorum.»

«Dur Hösük,» dedi Aşık Ali, sazına yapıştı gene, üstüne yumuldu, bir nar ağacı türküsü daha tutturdu.

Yusuf:

«Çukurovada herkes bilir o nar ağacını. Etme Hösük, bu marazı ben karnımda yedi yıldır taşırım. Belki bir şifa verir Allah bana, nar ağacına varırsak.»

«Ağaçlarda çok keramet olur,» diye inançla güvenle konuştu Memet.

Memet çocuk:

«Dedem derdi ki ağaçlar... Öyle ağaç var ki, ermiş gibi... Belki benim de hakkımı verirler.»

Yusuf:

«Çok keramet var ağaçta. O ağacın yöresine hiç sinek yaklaşamazmış. Bir gece orada, o ağacın altında uyuruz.»

«Siz gidin,» diye hınçla bağırdı Hösük. «Ulan hiç Çukurova olur da sinek olmaz mı? Bir fıkara nar ağacı ne yapar sivrisineğe, her birisi kemikli?»

«Tövbe de Hösük, tövbe de,» dedi Memet ürküntüyle. «Aman o ağaca bir şey söyleme, çont olursun sonra. Bizim ocağımız sönmüş, rezilimiz çıkmış zaten, bir de sen çıkma başımıza, bir de sen çont olup da... Yusuf yetiyor zaten bize. Aman ha Hösük, sen seni bilin mi, aman ha!»

Aşık Ali:

«Aman ha,» dedi. «Aman ha siz siz olun ermişlerin işine karışmayın, hele ağaçların.» Ayağa kalktı: «Yolcu yolunda gerek,» dedi, yola düştü. «Hele yürüyün şu köye bir daha varalım. Belki Allah...»

Ses çıkarmadan onun arkasına düştüler. Yürüdükçe efil efil esen serin seher yeli onları bir hoş ediyor, içlerinde belli belirsiz bir sevinç, bir umut inceden yeşeriyordu. Hösük de en arkadan geliyordu.

Kuyunun başına, ağaçların altına geldiler, oturdular. Köyü birden bir gürültü aldı. Köy hep birden, atları, sığırları, eşekleri, traktörleri, at arabaları, biçerdöverleri, ırgatlarıyla uyanmıştı. Sesler biribirine karışmış, horozlar ötüyor, köpekler ürüşüyorlardı. Bir yerlerden koygun, hüzünlü bir de ezan sesi geliyordu.

Dut ağaçlarının altında, kuyunun başında beklediler bir süre.

«O Düldül dağından olan, o iyi avrat...» dedi Memet. «O biliyor.»

«O biliyor,» dedi Aşık Ali.

«Bilmez olur mu!» dedi Memet çocuk.

«Bu Çukurovada o yeri herkes bilir,» dedi Yusuf.

Traktörler, kamyonlara dolmuş köylüler, biçerdöverler köyün dışına çekiliyorlardı. Az sonra da köy gene derin bir sessizliğe gömüldü. Dünkü dört yaşlı da gelip gene eski yerlerine değneklerine çenelerini dayayıp oturdular. Birkaç kadın geldi, kuyudan su çektiler gittiler.

«O avradın evi nerede?»

«Şimdi gelir,» dedi Memet.

«Bizi bekliyor evinde,» dedi Yusuf sabırsızlıkla. «Elbet bir bildiği var ki, bizi evine çağırdı.»

«Bir bildiği olacak,» diye bağırırcasına konuştu Hösük.

«Haydi onun evini arayalım.»

Tencereyi, kilim sofrayı ellerine alıp köyün içine daldılar.

«Birisine sorsak,» dedi Hösük, «Düldüldağlının evini.»

«Kimin evini, kimin evini?»

«Düldüldağlı avradın...»

«O iyi avradın...» dedi Memet çocuk.

«Ortalıkta kim yok, kimsecik yok.»

Evlerin çatıları tütüyor, tarlalardan, bahçelerden incecik bir buğu yükseliyordu. Karşıki Gavurdağlarının başı ağardı ağaracaktı. Köyün içi ıpıssız kalmış, ortalıkta bir kimse görünmüyordu.

«O yaşlılara neden sormadık, o avradın evini?»

«Onlar bilmezler,» dedi Hösük. «Ne bilsinler. Her birisi bin yaşında.»

Birden karşıdan gelen kadını görünce oldukları yerde durdular.

Kadın:

«Gelin yavrular,» dedi, «size çay da kaynattım, peynir de, tereyağ da hazırladım, sıcak bazlama da yaptım, buyurun hele.»

Arkasma düştüler, bir toprak dama geldiler. Avluya, otların üstüne bir kilim sofra serilmiş, on dördünde gösteren bir kız onları ayakta bekliyordu. Usulca sofranın başına halkalandılar, kadın ince belli çay bardaklarına çay koydu, hiç konuşmadan çaylarını içmeğe koyuldular. Yalnız ağızlarının şapırtıları duyuluyordu. Çabucak kahvaltılarını bitirdiler.

Memet ağzını elinin tersiyle sildikten sonra:

«Hiç iş bulamadık,» dedi. «Çukurovada dolaşmadık, gitmedik yer koymadık bacım, hiç iş bulamadık. Ne olmuş böyle Çukurovaya?»

«Bilemem,» dedi kadın. «Bir hal oldu birkaç yıldır Çukurovaya.»

«Bir başka hal olmuş,» dedi Memet. «O Ablam var ya, o benim yüzüme bakmadı. Hani benim sarı öküz var ya, onu da traktöre kurban kesmişler, al kanını o kocaman tekerleğinin dibine akıtmışlar. Benim sarı öküz var ya, ben onunla tam üç yıl çift sürdüm. Ondan ayrılırken fıkaracık ağladıydı.»

«Öküzler ağlar,» dedi kadın.

Hösük sabırsızlanıyordu, birden patladı:

«Nerede, bacı, o?» dedi.

Kadın:

«Ne nerede?» diye sordu.

«Bize yerini göster o nar ağacının,» dedi Hö-

sük. «Belki derdimize bir çare bulur. Eskiler derler ki, çok keramet var ağaçta.»

«Var,» dedi kadın. «Eğer o ağaç yerinde duruyorsa.»

«Öyle bir ağaca hiç bir şey olamaz,» diye gürledi Memet. «Hiç bir vakit öyle bir ağaca bir şey olamaz. Kimsecikler öyle bir ağaca bir şey yapamazlar. Kuşlar bile saygılarmdan dallarına konamaz, sinekler yöresinde uçamaz, arılar yapraklarında ve hem de çiçeklerinde vızıldayamazlar. Ona dokunmağa kalkanın elleri kolları çont olur, yaprağını koparanın ocağı söner.»

Kadın:

«O ağaç küsmüş diyorlar,» dedi. «Küsmüş bu zulüm insanlara. Küsmüş de başını almış bir gece uçmuş gitmiş, diyorlar.»

«Küsemez,» diye gene gürledi Memet. «Allah o ağacı...» Ne diyeceğini şaşırdı, ağzında sözleri döndürdü dolaştırdı, en sonunda: «O ağaç küsemez, yerinden ayrılamaz,» diye yavaşça söyledi. «Çünküleyim insanların ona gereksinmesi var. O olmazsa sıtmahlar nasıl kurtulur, hastalar nasıl cana gelir, işsizler nasıl iş bulur?»

«Küsmüş,» dedi kadm, boynımu büktü.

«Sen onun bize yerini söyle,» dedi Hösük soluğu kabararak. «Biz o ağacı görmeli, ona halımızı arzetmeliyiz. İsterlerse kökünden kesmiş olsunlar o ağacı, köküne arzederiz halımızı. İsterse bütün kökünü, dalını, gövdesini topraktan alsm çekip gitsin, kökünün yerine arzederiz halımızı. Yeter ki o hüyüğü bulalım da bir gece o nar ağacının altında uyuyalım.»

«Eğer küsüp gitmişse kutsal nar ağacı, mademki kutsal bir ağaçtır, onun makamına va-

rıp bir yüz sürersek, bizim derdimize derman olmağa gene gelir. Bizim derdimize derman olunca da başını alır gene gider, eğer küsmüşse...»

«Gelir,» dedi Hösük. «Eğer küsüp gitmişse de, gene gelir.»

«Gelir,» diye sevinerek konuştu Memet çocuk.

«Gelir, hiç gelmez olur mu?» diye inledi Yusuf.

«Gelir, gelir,» dedi Aşık Ali. «Kutsal narlar, iyi kimseler her zaman iyi olurlar.»

«İyi olurlar,» dedi yaşlı kadın.

«Yerini söyle, bacı.»

«Söyle nolursun, bacı.»

«Söylesen onun yerini bize doğruca Cennete gidersin.»

Kadın önlerine düşüp köyün dışına çıkardı onları. Yönünü Anavarza Kalesine dönüp aşağıları gösterdi. Bozarmış, göğünmüş, sıcaktan tüten ovanın ardı pusarıyor, pusun arkasındaki tepeler, hüyükler, ağaçlar zar zor seçiliyorlardı.

«Şuradan Kuru Ceyhanı geçip, ardındaki büyük asfalt yola çıkacak, yoldan aşağı sapacak, oradan bir köye varacak, köyün üstünden geçerek bir çukura varacaksınız. Anavarzanın ardından dolanacak, ak topraklı yarları çıkacak, kaba sakız ağacını gördükten sonra sağa dönecek, dönünce de karşınıza bir düzlük çıkacak, düzlük nakışlı taşlarla döşelidir, taşlara basmadan karşıya geçecek, işte yönünüzü kıbleye, garbi yelinin estiği, ak yelken bulutlarının kabardığı yere dönünce, tam karşınıza o hüyük gelecek, hüyüğü görünce orada duracak, yerinizden ayrılmayacaksınız, tan yerleri ışıyınca doğru hüyüğe gidip, nar ağacının altına oturacaksınız. Haydi eve gidelim.»

Çabuk çabuk, o önde ötekiler arkada eve dön-

düler. Kadın içeriye girdi, elinde büyücek bir çıkınla geri çıktı:

«Alın bunu,» dedi. «İçinde peynir ekmek, soğan var. Burası Çukurova, yollarda aç kalmayın.»

Memet uzanıp onun elinden çıkını aldı:

«Eksik olma bacı,» dedi. «Allah senin ne muradın varsa versin.»

«Versin,» diye güldü Memet çocuk. «Ben de dua ederim nar ağacının altında, yanında çalıştıklarım hakkımı versinler diye. Onlar da benim hakkımı verirler. Ben de bir çift öküz alırım, çangal boynuzlu.»

«Çangal boynuzlu olmazsa olmaz mı?» diye sordu Aşık Ali.

«Olur,» dedi usulca Memet çocuk. «Olur ya, çangal boynuzlu olsa daha iyi, daha görkemli olur.»

«Doğru,» dedi Hösük, «daha görkemli olur. Olursa öküz, çangal boynuzlu olmalı.»

Kadın durmuş, ne diyorlar diye, anlamadan gülümseyerek, gözlerinin yanları kırışarak onlara bakıyordu.

«Güzel, insanlıklı bacım, adını bağışlamadın, adın ne senin? Güzel adını bağışla...»

«Adım Cennet,» dedi kadın, utangaç, bir genç kız gibi kızararak.

«Sağlıcakla kal, insanlıklı güzel bacım, Cennet Hatun.»

Ötekiler de:

«Sağlıcakla kal, insanlıklı, güzel Cennet bacımız,» dediler, Anavarzaya doğru yola düştüler.

Dağların başı ışık içinde kalmış, az sonra güneş doğacaktı. Düldül dağının doruğu bir sırça parçasıymış gibi ipil ipil yanıyordu daha şimdiden, göz kamaştırıyordu.

Köy epey gerilerde kalmıştı. Gün kuşluğa kadar durmadan, epeyce de hızlı yürüyüp Ceyhan ırmağının kıyısına, salın başına geldiler.

Memet:

«Suyu geçince...»

Hösük:

«Eee kardaş, suyu geçince... Gene başımıza bir iş mi?»

«Bak şu karşıdaki köy çok büyük bir köy... Büsbüyük gözüküyor. Belki iş vardır o köyde. Yolumuzun da üstünde...»

Memet çocuk coşkuyla:

«Bir kavak ağacı var köyün ortasında, bir minareden de daha uzun.»

«Daha uzun,» dedi Hösük. «Vay anasını, böyle uzun da hiç kavak görmemiştim.»

«Ben de,» dedi Aşık Ali.

«Bir uğrasak,» dedi Memet. «Hani niyetlendik ya nar ağacına, belki daha niyetlenince kutsal ağaç bize bir iyilik eder.»

«İyilik eder...» dedi Hösük. Hepsi birden, Hösük şaka mı ediyor diye ona baktılar. «Bir uğrayalım,» dedi Hösük, «belli olmaz. Yusufu kuyudan çıkaran Allah...»

«Bizi de kuyudan çıkarır,» diye fısıldadı Yusuf.

Yusufun yüzü yavaş yavaş bir hoş değişiyordu. Nöbeti geldi gelecekti. Her gün kuşluklayın başlardı. Yusuf da yanardı cayır cayır, ya da üşür buyardı.

Salın iskelesine at arabaları, arkaları naylon arabalı traktörler, kamyonlar kuyruk olmuşlar, karşıdan gelecek salı bekliyorlardı. Sal kalın bir

tele takılmış, tel bir demir makaraya geçirilmişti. Salcılar tele tutunarak salı çekiyorlardı.

Sala binince Memedin burnuna çam kokusu gelirdi her zaman ve bu koku çamlı ormanları anımsatırdı ona.

Saldan inerlerken salcıya para vermek istediler. Salcı:

«İstemez,» dedi. «Sizden para alamam.» Suya kocaman bir tükrük attı. «Bu Çukurovanın anasını avradını...» diye de öfkeden dellenerek sövdü. «Varın ulaşın dağlarınıza, hepiniz ölürsünüz yoksa, buralardan artık kimseye hayır yok.»

«Yok,» dedi Hösük. «Sağol kardaş.»

Kavaklı köye doğru yollandılar saldan inince. Yarı yolda Yusuf gene titremeğe başladı.

«Hiç bir kıymeti yok,» dedi Yusuf. «Siz aldırmayın. Hüyükteki nar ağacına gidiyoruz ya... Bakın, kavaklı köy de az ilerde... Bir iş bulursak, ben de çalışırsam, çalışınca ben iyi olurum. Her zaman hep böyle olur, ben iş bulunca iyileşiveririm.»

Hösük birkaç kereYusufu sırtlamak istedi, Yusuf:

«Olmaz,» dedi. «Yürürüm, oooy, ben yürürüm.»

Memet çocuk vardı onun koluna girdi. Yusuf kolunu ondan kurtarmağa çalışıyordu.

Hösük buyururcasına:

«Bırak Yusuf, çocuk koluna girsin. İstedi çocuk. Sen tek başına yürüyemezsin.»

Yusuf sustu.

Kavaklı köye ikindi üstü vardılar. Sert bir garbi yeli çıkmış, köyün evleri kalın bir toz bulutu altında kalmıştı. Ev aralarına yoğun, uzun toz hortumları giriyor çıkıyor, samanları, otları alarak, savurarak ortalığı allak bullak ediyor, sonra

da Dumlukaleye doğru sürüp gidiyordu. Kalın bir toz tabakası altında kaldılar az bir sürede, ağızlarına burunlarına da toz doldu. Gözlerini açıp da bir yanı, evlerin duvarlarını, kapılarını göremiyorlardı. Yordamlaya savrula köyün ortasındaki kavağa varabildiler sonunda. Kavağın altında gene kırmızı boyalı bir tulumba vardı. Yusuf oraya varınca kendini tozların içine attı, inleyerek debelenmeğe, yuvarlanmağa başladı.

«Hakkınızı helal edin kardaşlar, ben ölüyorum kardaşlar...»

Kuyunun başına kadife çiçekleri, fesleğenler dikmişlerdi gene. Tulumbanın önündeki taş tekne ta eskilerden kalmıştı, çünkü taştandı, mavi damarlıydı. İçine on adam girse sığardı. Teknenin dibine oturup bir süre dinlendiler. Dünyayı toza beleyen garbi yeli azıttıkça azıtıyordu. Yüzlerini yıkamayı akıl ettiler ama Aşık Ali:

«Amanın ha,» dedi, «yüzümüzü yumaya mumaya kalkmayalım, çamur içinde kalırız.»

Akşam olup gün kavuşuncadır ki garbi yeli azaldı, diner gibi edincedir ki teker teker kalkıp yüzlerini yudular. Yusuf daha yerde debeleniyordu. Onu da kaldırıp yüzünü yudular. Beklediler beklediler, yanlarına, kuyunun başına kimsecikler gelmedi. Köyden de hiç ses seda çıkmıyordu.

Memet:

«Ne olmuş bu köye?»

Hösük:

«Yayladalar belki...»

Aşık Ali:

«Şimdi gelirler tarlalardan. Daha gün yeni battı.»

Derken arkalarına naylon araba takılı trak-

törler, kamyonlar, at arabaları, yayalar köye gelmeğe başladılar. Köyün içi bir anda ana baba gününe döndü. Az sonra kuyunun başına bir otomobil gelip durdu, içinden de geniş hasır şapkalı, sağ elinde bir kamçı tutan çizmeli, uzun boylu, sarkık bıyıklı bir adam çıktı, onlara doğru geldi. Hemen ayağa kalkıp yanyana dizilip toparlandılar.

«Dağlı mısınız?»

«Dağlıyız.»

«Irgat mısınız?»

«Heye.»

«Ne iş görürsünüz?»

«Her bir iş.»

«Ne kadar gündeliğe çalışırsınız?»

«Ne verirlerse.»

Sert görünüşlü adam kızdı, kamçısını havada üç kere şaklatıp:

«Bana böyle ırgatların hiç bir gereği yok. Ne verirlerse çalışırlarmış! Doğru. Ulan bakın hele sizde çalışacak can kalmamış, her biriniz açlıktan uyuz ite dönmüşsünüz.»

Aşık Ali:

«Doğru konuşsana Beyefendi,» dedi usulcana. Sesi ağlamsı, kırgın, öfkeliydi.

Adam aynı sertlikle ona doğru bir adım attı:

«Vay, Beyefendi alındılar mı?»

«Alındık,» dedi Aşık Ali.

Adam bir adım daha atıp elini uzattı onun sazına dokundu, sazdan uzun, tınlayan bir ses çıktı.

«Sen aşık mısın?»

«Öyle sayılırız, Allah nasip ettiyse.»

«Sen işime yararsın, ırgatlara bir saz tıngırdatırsın, sana para veririm, hey Beyefendi.»

Adam düpedüz alay ediyordu. Aşık Ali yürekten yaralandı:

«İstemem, ziyade olsun.»

«Alındınız demek Beyefendi.»

«Alındım.»

«Ulan, ne alınıyorsun, senin gibi her gün on beş aşık benim kapımda...»

Memet sözü aldı, dik, umursamaz bir sesle:

«Bu,» dedi, «Aşık Alidir. Onun babası da Aşık Hüseyindi, namı tüm şu dağları, bu ovayı tutmuş, dedesi de Aşık Halildi, namı Avşar elinde söylenir. Onun da babası ululer ulusu Dadaloğluydu. Aşık Ali, Dadaloğlundan gelir. Sen iyi etmiyorsun bunu böyle etmekle.»

«Ulan,» dedi adam, «kıytırık dağlı, sen onun soyunu neredeyse Osmanlı soyuna çıkaracaksın. Mustafa Kemal soyuna.»

«O Dadaloğlu soyudur, ulu soydur Bey.»

«Ne soyu, ne soyu?»

«Dadaloğlu soyu.»

Adam kahkahayla güldü.

«Dadaloğlu, kimmiş o Dadaloğlu? Çingene bir çalgıcı mı?»

Aşık Ali öfkeden tirtir titremeğe başlamıştı.

«Memet sus!» diye bağırdı. «Bu adamla konuşulmaz.»

Adam da bağırdı:

«Siz kim oluyorsunuz ulan, dilenciler,» dedi. «Siz kim...»

Bu arada birkaç köylü de yanlarına gelmişti.

«Dur Bey,» dedi bir tanesi aralarına girip. «Dur Bey, bunlar senin kim olduğunu ne bilsinler. Kim olduğunu bilseler, senin yanında hiç soydan söz ederler mi?»

Bey tiksinerek arkasını döndü.

«Söyle onlara kim olduğumu. Dadaloğluymuş! Dadaloğlu uluymuş, ulu soymuş! Ulan ulu bir soysun da ne demeye bu hale düştün de...»

«Düşmez kalkmaz bir Allah,» dedi Memet. «Biz iş arıyoruz, kan emeğimiz hakkını istiyoruz, yiyoruz.»

«Öyleyse ne işiniz var burada soylularım?» diye alay etti adam gene. Sonra oradaki köylülere döndü: «Hemen şimdi köyden çıkarın bunları,» dedi. «Çiftliğe de hiç bir dağlıyı almayacaksınız. Ulan yaşasın şu traktör, şu biçerdöver! Ulan ağız kokusunu çekmiyoruz artık bu soylu Beyefendilerin! Ulan, vay soylularım vay! Dadalın kodalın soyundanlarmış... Ulan yaşasın Maraşal Marşal...» Otomobiline bindi: «Bunları atın köyden, hemen şimdi. Bu gece evlerimizi soyarlar da haberimiz olmaz. Bunların her birisi öyle hırsızlar ki... Ben size gösterirdim ki... Şükredin işim var. Sizi burada görmeyeceğim, yarım saat sonra geri döneceğim. Eğer sizi burada bulursam, başınıza ne geleceğini siz bilirsiniz.»

Otomobil çalıştı.

Köylüler:

«Aman,» dediler, «canınızı elinden zor kurtardınız, bir iyi yanına geldi Beyin, yoksa elindeki kırbaçla sizi paramparça ederdi. Çok kızdırdınız beyi. İnsan Beye karşı konuşur mu böyle? Aman ha, amam biliniz mi, durmayıp gidin, hemen toz... O az sonra geriye döner, sizi burada bulamazsa bile beş adamıyla ardınıza düşer, sizi sabaha kadar kırbaçlar. O çok iyi bir Beydir ama işte bu huyu kötüdür. Siz yanlış yaptınız, eğer ona karşı konuşmasaydınız Bey size iş verirdi. Şimdi gözüne gö-

zükmeyin, yoldan da gideyim demeyin, arkanızdan yetişir, sizi de sabaha kadar kırbaçlaya kırbaçlaya öldürür.»

Memet konuşacaktı, Aşık Ali eliyle onun ağzını kapattı, hiç bir söze varmadan Yusufun koluna girip yola düştüler.

Hösük dişlerini gıcırdatıyordu.

Köyü çıktıklarında Aşık Ali:

«Yoldan yürümeyelim,» dedi. «İte dalanmadansa, çalıyı dolanmak yeğdir.»

«Yoldan gideceğiz,» dedi Hösük. «Geleceği varsa, göreceği de var.»

«Silahımız yok,» dedi Memet. «Aah bir tabancamız olsaydı.»

«İyi ki yok,» dedi Aşık Ali.

«Benim hançerim yanımda,» dedi Hösük.

«Hösük inat etme,» dedi Aşık Ali. «Zaten bize olan olmuş, bir de sen...»

Sesi öylesine kırgın, acılıydı ki, Hösük bir şey söyleyemedi, tarlalara saparken Yusufun önüne diz çöküp:

«Gel Yusuf, sırtıma gel,» dedi, bir daha konuşamadı, ağzında sözcükler boğuldu, boğazına da kocaman bir yumruk tıkanıp düğümlendi.

Ötede çeltik arkının yanında bir top ağaç kararıyordu, ona yürüdüler.

Ay çıkmış orta yere dolanıp gelmişti. Anavarza kayalıkları buradan gündüz gibi gözüküyor, kanatlarını açmış, havaya uçmağa hazırlanmış bir ulu kuşa benziyordu. Yandaki köylerden bir iki köpek sesinden başka ses gelmiyordu. Ötedeki yoldan farlarını yakmış, uzun ışıklarını ovaya sündürmüş otomobiller, kamyonlar, biçerdöverler ar-

dı ardına geçiyorlardı. Top ağacın altına gelince yorgun, bitkin kendilerini yere atıverdiler.

Hiç konuşmadılar. Hiç birisinden en küçük bir ses, bir hışırtı çıkmıyordu. Yusuf bile iniltisini kesmiş, kıpırdamadan toprağın üstünde ölü gibi yatıyordu. Çukurovaya indi ineli ilk olarak Aşık Alinin canı bir sigara içmek istiyordu ki... Ah, şimdi bir sigara olsaydı, olsa da Ali dumanını ta ciğerinin köküne kadar bir çekseydi, bir çekseydi, bir çekseydi.

Ne ateş yaktılar, ne yemek yemek geldi akıllarına, ne de saldıran sinek bulutlarının farkında oldular. Sabaha kadar gözlerine bir damla uyku girmeden öylece orada yattılar kaldılar, üstlerinden bir bölük kuş geçinceye kadar usul usul ışıyan göğe baktılar. Gavurdağlarının başına gün vurmuş, dağın doruğu bir sırça saray gibi balkıyordu.

Memet upuzun boyuyla ayağa kalkıp, elinin tersiyle gözlerini sildi, ötedeki çeltik arkına gitti, yüzükoyun yere yatıp yüzünü yudu. Onun arkasından ötekiler de tıpkısını yaptılar. Sonra sığırkuyruğu çiçeğinin yanında bir halka olup durdular. Az sonra, nedense yönlerini hep birden gündoğuya, Düldül dağına döndüler. Düldül dağının da doruğuna gün vurmuştu, dağın doruğu ışık içinde kalmış bir yıldız gibi yalp yalp ediyordu.

Yusuf bu sabah da iyiydi, ne üşüyor, ne de yanıyordu. Birbirlerinin yüzüne bir türlü bakamıyorlardı. Memet çocuksa başını hiç yerden kaldırmıyordu. Yıllarca bir zulümün kapısında çobanlık yapmış, o zulüm onun tekmil hak ettiği paraları yemiş, ama onu dünkü gibi kimse aşağılamamıştı. İçindeki dert yüreğini gittikçe acıtıyor, ne yapa-

cağını bilemiyordu. O adam onları aşağıladıkça küçülüp bir topak kalan Memede, umarsızlıktan kıvranan Hösüğe, utancından kaçacak delik arayan Aşık Aliye, yerde tozların içinde iniltisini bir çığlık gibi koyveren Yusufa acıyordu. Başlarına belki de bu yaşa geldiler geleli hiç böyle onur kırıcı bir iş gelmemişti. Bıraksalar tek başına şu karşıki Anavarza kayalıklarına gider, orada doya doya ağladıktan sonra kendini insan yutan çıngıraklı yılanların ağzına atardı. Sabaha kadar, o otomobilli adam, o kavaklı köy üstüne neler kurmamıştı... Elinden gelse alır eline bir top yalım, köyün bu ucundan girer, öbür ucundan çıkardı.

Ovanın ortasında dikilip kalmışlardı tanveri ışıklarının alacakaranlığında. Memet uzun boynunu sağa sola durmadan çevirerek bir şeyler arıyor, aradığını da sanki bir türlü bulamıyordu. Yüzünde belleği yitmiş bir hal vardı. Ötekiler de onun belleği yitmiş haline takılmışlar, ona öykünür gibi izliyorlardı yaptıklarını. Memet bir ara durdu, yüzü aradığını bulmuscana ısıladı. Onunla birlikte ötekilerin de yüzü ısıladı. Memet gülümseyerek onların yüzüne baktıktan sonra yönünü Anavarza kayalıklarına döndü yürüdü. Ötekiler de gülümseyerek onun arkasına düştüler. Memet çocuk olduğu yerde bir süre bekledi, başı yerde düşünüyordu. Sonra birden başını kaldırıp o da ötekilerin ardınca gitti, koşarak öndekilere ulaştı.

Sarı, mor acılış, insan boyu, her birisi bir ağaç gibi sığırkuyruklarının, gene birer ağaç gibi, pembe, mor, som mavi, kırmızı el büyüklüğündeki bat-

milerin, göbeğe kadar çıkmış pıtırakların, dize çıkan firezlerin arasından hendekleri inip çıkarak, ağzına kadar suyla dolu çeltik arklarını atlayarak, öğleye doğru Anavarzanın altına ulaştılar. Sıcak kızdırmış, yolların tozları fırın külüne dönmüştü. Anavarza kayalıkları, önünden akan Ceyhan ırmağının vurduğu ipiltilere boğulmuş, binbir biçim ışık oyunlarında gözleri kamaştırıyordu. Irmak burada durgun, bir ışık seli gibi ovayı doldurmuş akıyordu. Suyun yarından, bir sel oyuğunun içinden yürürlerken uzaklardan yemyeşil, yeşili bir anda insanı serinleten bir bostan gördüler. Ter içinde kalmışlar, körük gibi soluyorlardı. Bu anda gözlerini bostandan alarak Yusufa baktılar. Bugün daha hastalanmamıştı. Oysa her gün kuşluklayın, «yanıyorum, donuyorum» diye kendini yere atıverirdi. Hiç bir şey söylemeden ayakları aldı onları doğru bostana götürdü. Herhangi bir amaçla oraya gitmiyorlardı. Öyle bir içgüdü, kuşlardaki gibi. Bu ovada bir insan, bir hayvan, bir kuş, kelebek bu sıcakta, ortalık çatır çatır yanarken canını bu yeşilden patlamış büyücek alanın kıyısına kendiliğinden atardı. Sıcakta erimiş kalay gibi akan, ovada ne kadar ışık varsa hepsini toplayıp gözlerine yansıtan ırmağa gitmezlerdi de, üstelik oradan kaçarlardı, bu yeşil alana akın ederlerdi. Yılanlar, börtü böcek bile bu yeşil alanın kıyılarına doluşurdu. Kırlangıçlar, binlerce, bostanın üstünde, kanat kanada ok gibi uçuşarak dolaşırlar, bulut bulut sinekleri avlarlardı.

Bostanın kıyısına gelip yanyana durdular. Burunlarına patlamış yeşilin bataklık kokusuna, ilkmiş su kokusuna benzeyen kokusu geldi, derin derin soludular bu kokuyu. Bostanın içi ıpıssızdı, kar-

puzlar kavunlar gelişmiş, dizboyu teveklerin arasına ala, kara, sapsarı yatmışlardı, çok üstüste. Kabak tevekleri tarlanın sağ kıyısındaki ulu salkım söğüdün yanındaki büyük çardağın altından ta kıyıya kadar, sarı çiçeklerini açınış uzanmışlardı. Çardağın altında uzanıp yatmış bir adam ilişti gözlerine ya, ne yapsınlardı adamı.

Hösük:

«Çardağın yanına, şu salkım söğüdün gölgesine gitsek nasıl olur ola?»

Memet çekinerek:

«Ne işimiz var orda? Bu Çukurova adamı bir hoş olmuş. Gelin şurada oturalım da, şu arkın başında karnımızı doyuralım,» diye onu kolundan tuttu. «Haydi şuraya oturalım.»

Yusuf:

«Kimbilir,» diye bir deri bir kemik kalmış, upuzun, sapsarı yüzüyle gülümsedi. Dişleri apak, upuzundu. «Kimbilir, o söğüdün gölgesi ne serindir. Bakın, çardağın altında da küçücük bir adam.»

«Yani küçücük bir adam olmuşsa ne olmuş? Bak, tüfeği de çardağın direğine asılı, iyice gözünü aç da bak bakalım.»

Yusuf:

«Yani küçücük, belki de bir çocuk...»

Aşık Ali konuşmadan, su dolu arkı atlayıp söğüde doğru yürüdü. Ötekiler de onun ardına düştüler, birkaç ikircikli davranıştan sonra.

Aşık Ali, çardağa yaklaşınca:

«Selamünaleyküm,» diye bağırdı.

Çardağın altında yatan adam zıplayarak:

«Aleykümselam,» diye ayağa fırladı. Yüzü sevinç içindeydi. Aşık Alinin içi ışıdı.

«Sıcaktan bunaldık da, ha dedik izin verirsen

kardaş, ekmeğimizi şu söğüdün gölgesinde yiyelim.»

Bostancı:

«Buyurun, buyurun, gölge sizin, buyurun,» diye onları karşıladı.

Adam öylesine onları candan çağırıyordu ki, şaştılar kaldılar.

«Şuradan gelin. Orası, o yeşil ayrık otlarının altı su, çamur. Buradan atlayın.»

Önce Aşık Ali, ardından da ötekiler bostancının gösterdiği yerden atladılar, salkım söğüdün altına geldiler. Yüzlerine ıslak, serin bir hava değince içlerine bir sevinç birden doluverdi.

Bostancı çardaktan bir büyük hasırı aldığı gibi söğüdün koyu, serin gölgesine serdi:

«Hoş gelip safalar getirmişsiniz. Buyurun oturun.»

Ötekiler:

«Hoş bulduk,» dediler ya, hasırın üstüne oturmayı akıl etmiyorlardı.

«Buyurun oturun kardaşlar.»

Bostancının sesi sevinç, mutluluk içindeydi. Ötekilerse orada, şaşkınlıktan öylece dikilip kalmışlardı. Kendisini ilk toparlayan gene Ali oldu, gitti söğüdün köküne belini verip oturdu. Bostancı telaşlandı:

«Aman,» diyerek koştu, «aman kardaş, kuru yere otur, yerler ıslak, sonra hasta olursun, aman kardaş...» Hasırı bir ucundan tutmuş ona doğru çekiyordu. «Aman kardaş, hoş gelip safalar getirdiniz.» Ötekilere döndü: «Kimbilir bu sıcakta nasıl da yanmışsınızdır. Kimbilir, kimbilir, kimbilir ki nereden geliyorsunuzdur, kimbilir ne kadar da yorulmuşsunuzdur, kimbilir... Oturun dinlenin.

Kimbilir ne kadar da acıkmışsınızdır. Hele oturun, hele azıcık dinlenin, ben size...»

Sevinçten dolup taşan kıvançlı adamın telaş içinde olduğu da besbelliydi. Ötekiler de Aşık Alinin yakınına, hasırın üstüne vardılar oturdular.

«Adınızı bağışlayın hele.»

«Benimki Ali,» dedi Aşık Ali.

«Aşık mısın?»

«Allah kısmet etmişse.»

«Aşıksın demek...»

«O,» dedi Memet çocuk, «o Aşık Ali emmi var ya, bir türküsüyle dilsizi dile getirir, ölüyü diriltir, dağı taşı eritir. O Aşık Ali emmi var ya, bir türkü söylerse çiçekler, kuşlar dile gelir, şu ağaç bile dile gelir, şu toprak bile. Şu koca dağlarda, bilumum Torosta, Aladağda, Binboğada, Gavurdağlarmda onun ününü duymayan var mı? Aşık Ali deyince ağlayan bebeler avunur, akan pınar suyu şıppadak durur.»

Birden:

«Sus Memet çocuk,» diye sert bağırdı Aşık Ali. Sonra Bostancıya döndü: «Çocuk,» dedi. «Bu Memet çocuk, bütün söyledikleri tevatür. Bizde nerde öyle bir aşıklık...»

Memet çocuk coşmuştu:

«Hiç de tevatür değil benim dediklerim,» diye bağırdı. «Aşık Ali emmi hem de hak aşığıdır.»

«Sus Memet,» dedi Aşık Ali okşarcasına çocuğu. İçini çekti: «Sus yavrum, sus.» Ayakta öyle sevinç içinde kalakalmış bostancıyla gözgöze geldiler: «Hele sen de oturuver şöyle yanımızdan.»

Bostancı:

«Başüstüne Aşığım,» diye hemen olduğu yere çöküverip bağdaş kurdu.

«Sen de o güzel adını bağışla iyi adam, güzel adam, cömert adam, bostancı kardaşım,» diye gözleri dolmuş konuştu Aşık Ali.

«Benim adıma Ahmet derler. Şamamoğlu Ahmet.»

«Adınla bin yaşa,» dedi Hösük, «bizim iyi, insanlıklı kardaşımız. Benim adım Hösük.»

«Benimki Memet.»

«Benimki de Memet ya, şu Memet emmiden dolayı bana Memet çocuk derler.»

«Benim adım da Yusuf.»

«O çok hasta,» dedi Memet çocuk. «Bir bu gün sıtma tutmadı onu. Onu bir sıtma tutar, ta buradan oraya kadar toprakları çırmalayarak, toza çamura belenerek, gözleri nah böyle böyle pörtlemiş...»

Memet onun sözünü kesti:

«Memet çocuk da bir çift öküz alacak iş bulursak, iş sahibi de Memede hakkını verirse, bir çift öküz ki, çangal boynuzlu, boynuzları nah böyle, ay gibi.»

«Çangal boynuzlu, ay gibi,» dedi Memet çocuk, sevinç içinde kalarak.

Bostancı Ahmet birden telaşlanarak ayağa fırladı:

«Aman,» dedi, «vay benim başıma gelenlere! Siz şimdi açsınız, susuzsunuz. Vay benim akılsız başım! Bakın, şurada bir kuyum var, çaygara suyu gibi suyu, buz.» Koştu, kovayı kuyuya sarkıtıp hemencecik çekti, aldı getirdi: «Buyurun için,» dedi. Önce Aşık Aliye uzattı kovayı. «Ben gideyim de size, değerli konuklarıma bir yemek hazırlayım.»

«Biz de yardım edelim sana,» dedi Hösük. «Sen yorulma, iyi adam.»

«Ben yorulmam. Siz dinlenin. Zaten yemek hazır. Ben size bamyanın yanına bir bulgur pilavı pişirivereceğim, hemen şimdi.»

«Sen yorulma, güzel kardaş,» dedi Memet de.

«Sen yorulma,» dedi Memet çocuk da. «Çukurovanın en iyi adamı...»

«Sen yorulma,» dedi Aşık Ali de.

Bostancı ocaktaki hazır çalı çırpıya bir kibrit çaktı, ocak alıştı. İsli tencere yandaydı. Suyu, bulguru, tuzu koydu ona, sacayağına, harlı ateşin üstüne oturttu, yana çekildi bekledi. Orada oturmuş adamlara bakıyor gülümsüyordu kıvançla. Arada bir dalıp gidiyor, sonra gene mutluluk içinde gülümsüyordu.

«Bu pişedursun,» diye söylendi. «Vay benim akılsız başım, konuklara soğuk kavun karpuz...»

Koştu, bir böğürtlen, hayıt çalısı öbeğinin yanına gitti, eğildi, oradan birkaç karpuz kavun çıkardı. Karpuzları kavunları kucakladı kaldırdı, kavunlar kucağından yere döküldü. Kavunları yeniden almağa çalışırken Memet çocukla Memet koşarak ona yetiştiler:

«Sen yorulma kardaş,» deyip karpuzları kavunları aldılar söğüdün altına yöneldiler.

«Bıçağınız var mı?»

«Var,» diye bağırdı Hösük.

«Kesip yeyin,» dedi Ahmet. «Çok soğuktur O çalının dibinde güneş görmez karpuzlar, buz gibi olurlar, dişleri söken.»

«Sağol kardaş,» dedi Hösük, belinden hançerini çıkardı. Hançer işlemeli, orta büyüklükte çift ağızlı bir Çerkes hançeriydi. Sapı fildişiydi, işlemeliydi. Babası bunu Sarıkamışta savaşırlarken ölü bir Rus askerinin belinden almıştı. Varı yoğu

bu hançerdi. Hösük karpuzu keserken Memet çocuk büyülenmişcesine, her şeyi unutup gözlerini hançere dikmişti, bir türlü oradan gözlerini alamıyordu. Onun bu hali hiç kimsenin gözünden kaçmadı. Hösük karpuzu kesip bir dilimini de Memet çocuğa uzatıncadır ki, çocuk irkilerek kendine geldi, karpuz dilimini onun elinden aldı. O karpuz bitince Hösük ötekini kesti, o bitince ötekini... Sonra sıra kavunlara geldi. Şu Çukurovaya geldiler geleli ağızlarını bir lokma kavuna, karpuza sürmemişlerdi. Oysa tarlalar kavun karpuz doluydu. Gerçekten kavunlar karpuzlar bostancı Ahmedin dediği gibi buz gibi soğuktu.

«Pilav pişti,» diye sevinçli sesi gelinceye kadar bostancının, kavun karpuz yediler, kabuklarını bile kemirdiler. Salkım söğüdün altında, çardağın yörelerinde oğul verir gibi dolaşan arıların güneşe gelen kanatları şimşek gibi mavi yeşil, bir çakıyor sonra geçiyorlardı. «Pilav pişti. Sabahleyin de etli bamya pişirmiştim. Buz gibi ayran var, torba ayranı»

Memet çocuk ona koştu, Aşık Ali de... Tencereleri, içi yufka ekmeği dolu kilim sofrayı aldılar, salkım söğüdün altına getirdiler. Tencerenin kapağını açınca mis gibi bir tereyağı kokusu geldi bulgur pilavından. Koku dalga dalga söğüdün altında dolaşıyordu.

«Buyurun kardaşlar. Afiyet olsun.»

İlk kaşığı pilav tenceresine bostancı Ahmet saldı. Arkasından Aşık Ali.

«Çok güzel pişirmişsin Ahmet kardaş, eline sağlık. Ölülerinin ruhu için.»

«Sağol Aşık.»

Dağlılar pilava, bamyaya, ayrana yumuldu-

lar. Çoktan beridir böylesine güzel, lezzetli yemek yememişlerdi. Konuşmadan kısa bir sürede yemeği yediler bitirdiler, doydular.

Bostancı Ahmet:

«Siz şimdi şurada bir uyuyun hele. Ben akşama da size...» Birden irkildi, durdu, yüzü kararddı. «Siz akşama da buradasınız, değil mi?»

Aşık Alinin gözlerine yalvarırcasına bakıyordu.

Aşık Ali anladı:

«Buradayız, buradayız,» diye çabuk çabuk karşılık verdi. «Nereye gideceğiz ki, buradayız. Yarın yola düşüp oraya gidiyoruz.»

«Nereye?»

«Onu arıyoruz.»

«Kimi?»

«Akhüyükteki nar ağacını. Sen hiç o nar ağacını duydun mu? Hani ermiş...»

«Hiç duymadım,» diye boynunu büktü Ahmet. «Ne yapacaksınız nar ağacını?»

Aşık Alinin yüzü acımaklı bir hal aldı:

«Yusuf çok hasta,» diye üzüntülü bir sesle konuştu. «Ölümcül hasta. Bir bugün iyi. Yarın görürsün. Ona ondan şifa isteyeceğiz. O kutsal nar ağacı cümle dertlere deva imiş.»

Birden sözü Memet çocuk aldı, patlarcasına:

«Bir de,» dedi soluğu taşarak, «bir de bize iş verecek o ermiş ağaç. O avrat var ya, şu ağaçlıklı köyden olan. O avrat var ya, şu ala karlı Düldülden olur, işte o söyledi. Dedi ki, eğer gider de o ermiş narı bulursanız, dedi, o da size çok çok para verir. Biz üç aydır Çukurovada aç susuz sürünüyoruz. Kimse de bize aş ekmek vermiyor. Memet eminimin Ablası bile bize iş vermedi, aşağıladı bi-

zi. Herkes bizi... Dün şu köydeki adam bizi... Aşık Aliye bile...»

Hösük öfkeyle gözlerini belertti, dudakları titreyerek:

«Sus ulan köpoğlusu,» diye bağırdı. «Geveze köpek...»

Memet çocuk onun sesinden ürperdi.

Ahmet ayağa kalkı. Kısa boylu, büyük, hüzünlü kara gözlüydü. Yüzünde bir hüzün vardı, sanki hiç bitmeyecek, onulmayacak bir hüzün.

«Siz uyuyun. Demek akşama buradasınız? İyi, belki yarın da... Belki size o nar ağacının yerini bilen bir kişiyi bulurum.»

«Bul kardaş,» diye coşkuyla konuştu Yusuf. «Bul da Allah bizi bu dertlerden kurtarsın.»

«Siz dinlenin, uyuyun. Ben size akşama...»

«Sağol kardaş.»

Ahmet bostamn içine dalıp uğraşmağa başladı. Elinde kazma, otları vuruyor, çeltik arkından aldığı suyun önünü açarak bostanı suluyordu. Uğraşı böylece gün ikindiye kadar sürdü. Ötekiler de salkım söğüdün gölgesine uzanıp yatmışlardı ya, hiç birisini uyku tutmuyordu. Konuşmuyorlardı da.

Ahmedin sesini duyunca Aşık Ali şöyle bir doğruldu.

«Size türlü yapayım mı?» diye sözlerini tekrarladı Ahmet.

«Sağol kardaş,» dedi Aşık Ali. «Ellerin dert görmesin. Sana bir yardımımız dokunamaz mı? Bak şurada beş kişiyiz.»

«Ne yardımınız dokunacak, hiç bir iş yok ki burada. İşte arkların ağzını açıverdim, hemencecik bütün bostan sulandı.»

«Çok güzel kokuyor,» dedi Aşık Ali, burnunu yukarı dikip havayı koklayarak.

«Sulanmış toprak, hele bostan kokusuyla karışınca daha da güzel kokar.»

«Mis gibi,» dedi Yusuf.

«Ne güzel de kokuyor,» diye ayağa fırladı Memet çocuk.

«Ne güzel,» dedi Hösük. «Vay anasını, ne toprak var be şu Çukurovada.»

«Var,» dedi Memet.

Salkım söğüdün gölgesi doğuya uzamış gitmiş, söğüdün altına güneş gelmişti.

«Üstümüze güneş gelmiş.»

«Gelsin,» dedi Memet.

«Şu adama azıcık yardım etsek,» dedi Hösük, «böyle yatıp zıbaracağımıza.»

«Edelim,» dedi Yusuf.

«O bizden hiç bir şey istemiyor, burada birkaç gün kalmamızdan başka,» dedi Aşık Ali.

«Kalabilir miyiz?» diye sordu Hösük.

«Kalamayız,» diye karşılık verdi ona Aşık Ali. «O nar ağacını bulmazsak olmaz.»

«Olmaz,» dedi Memet çocuk. «Ben o ağacı bulunca, o ağaçtan bir iki isteğim olacak...»

Patlıcanların arasına dalmış, yaldızlı mor patlıcanları koparıp sepetine koyan Ahmedin yanına gitti.

«O ağacı bulursak, ben o ağaçtan bir şey isteyeceğim ki...»

«Ne isteyeceksin?» Ahmet başını kaldırmadan patlıcanları koparırken sordu.

«Ne mi isteyeceğim, bak Ahmet kardaş, bak, sana deyim mi, ben o kutsal nar ağacının al çiçeklerinden, şu kavaklı köy var ya, o köyü yakmasını,

o otomobilli adamı da öldürmesini isteyeceğim.»

«Ne yaptı ki o adam size?»

«Sövdü. Aşık Ali hak aşığıdır. Ona da, türkülerine de, sazına da sövdü. O nar ağacı onu öldürmezse... Onu ben...»

«Sen deli misin?» diye bağırdı Ahmet.

Onun bağırması üstüne kendini ele verdiğini anlayan Memet çocuk:

«Şakacıktan söyledim,» diye içini çekti. «Ben o Beyi, o köyü nerelerde bulurum ki... Sen o ağacın yerini bize bulabilecek misin?»

«Siz hele burada birkaç gün bekleyin de, dinlenin de ben de birisinden öyle bir ağaç var mı yok mu sorayım da...»

«Hiç sorma, var,» dedi Memet çocuk. «Olmaz olur mu? O Düldül dağından Çukurovaya düşmüş kadın söyledi.»

«Öyle bir ağaç varsa, ben de yerini size öğrenirim.»

Çardağın direklerinden ipe dizilmiş kırmızı biberler, bamyalar, patlıcanlar aşağı doğru, üstüste sarkıtılmıştı. Memet çocuk çardağın yöresini dolanıyor, inceden inceye her yönü, her şeyi, karıncayı, börtü böceği inceliyordu. Her şeyi, karpuzları, kavun, kabak, salatalık, domates çiçeklerini inceleyerek bostanı bir uçtan bir uca gidip geliyordu. Kelebekler koskocaman, mavi, turuncu, mor, apak, bostanın içinde dolaşıyorlardı. Karpuz teveklerinde çok iri ala karpuzlar yumşak toprağın üstünde yatıyorlardı.

Memet çocuk arkın kıyısında yanyana altı tane kuş yuvası gördü, her birisinin de içinde üçer tane benekli orta büyüklükte yumurta duruyordu. Ama bu yuvaların kuşları nereye gitmişlerdi? Bu

kuş yuvaları bile oyalayamadı onu. İçinden kendinin de anlayamadığı bir büyük derdi vardı ki, neydi? Onu ağlamsı eden, onu kabına sığdırmayan, onu bundan sonra iflah etmeyecek olan... Şu Aşık Alinin, hak aşığının, şu uzun kocaman Memedin şu öfkeli, burnundan kıl aldırmaz Hösüğün, şu hasta, ölümcül Yusufun yüzüne nasıl bakacaktı? Her şeyden, içtiği sudan, yediği ekmekten, şu kelebeklerden, kuşlardan, börtü böcekten, her şeyden utanıyordu. O kavaklı köyden yana da dönüp bakamıyordu.

Ahmet ocağı yaktı, patlıcanı, biberi, domatesi, kabağı doğradı, bamyayı ayıkladı, soğanı kesti, ocağa isli tencereyi vurup ateşi tutuşturdu. Ötekiler söğüdün gölgesiyle birlikte, gölge gittikçe onlar da gitmişler, ta bostanın kıyısını bulmuşlar, kıyı sınırı hendeğinin tümseğinde oturuyorlardı. Ahmet ocağı tutuşturuncadır ki onlar da ayağa kalktılar. Zaten sıcak dinmiş, güneyde, Akdenizin üstünde yelken bulutları apak kabarmış, aşağıdan tozdirekleri parlamış, serinlik ovayı yavaş yavaş etkisi altına almağa başlamıştı. Bostanın içine, Aşık Ali önde, onun arkasında Hösük, onun da ardında Memetle Yusuf daldılar. Her şeyi, kavunları, karpuzları, çiçekleri inceden inceye gözden geçiriyorlardı. Üstlerinden de durmadan bulutların gölgesi geçip doğuya gidiyordu. Karşıdaki çeltik salağının içinde yüzlerce leylek tek ayakları üstüne durmuşlar öylece bekliyorlardı. Memet çocuk arkı aşmış, Akçasazın yerine dikilmiş okaliptüs ormanına yürüyordu.

«Şu it eniği nereye gidiyor?» diye söylendi Hösük.

«Döner gelir,» dedi Memet.

«Onda bir hal var,» diye acı acı gülümsedi Aşık Ali. «İnsanoğlu anlaşılmaz bir yaratık. Şu çocuğun böyle birisi olduğunu söyleseler inanmazdım. Aba altında er yatar demişler ya, doğru söylemişler. Şu insanoğlu anlaşılmaz bir yaratık...»

Memet:

«Ne olmuş o Memet çocuğa?» diye sordu.

«Hiç bir şey,» dedi Aşık Ali acılı bir yüzle. «Hiç bir şey olmamış ama, bana öyle geliyor ki olacak. Onun hali hiç hal değil yoldaşlar.»

«Ne olmuş ona?»

«Onun halini hiç beğenmiyorum Hösük. O kavaklı köyden sonra...»

«Hiç bir şey anlamadım,» dedi Hösük.

«Anlarsın sonra,» diye çıkıştı Aşık Ali.

Konuşmaları birden kirp diye kesildi. Üstlerinden başlarına değecekmiş gibi vıcırdayarak geçen kırlangıç kümelerine daldılar. Bu kadar çok kırlangıcı bir arada görmek duyulmuş bir şey değildi. Kanat kanada tarlaların üstünden akan kırlangıçlar, daha da çok bostanın üstünde kümeleniyor, burasını bir kıyamet gününe çeviriyorlardı. Aşık Ali böylesine üstüste, bir yumak olmuş, oradan oraya kayan binlerce kırlangıcın hiç biribirlerine çarpmamalarına şaşıyordu. Nasıl oluyor da kanat kanada geldikleri halde biribirlerine değmiyorlardı?

«Allahın bu da bir hikmeti,» diye söylendi kendi kendine.

Başlarını kaldırıp geriye dönmüş, kendilerine doğru gelen Memet çocuğa baktılar.

«Hüyükteki nar ağacını bulmalıyız, yoksa bu çocuğun hali kötü. Bu çocuk beni korkutuyor.»

Karpuz kavun kelekleri, çiçekleri, ince bıyık-

ları yaprakların, teveklerin üstlerindeki böcekler, yeşil kertenkeleler, sulanmış bulgur gibi yumuşacık kara toprak, toprağın yüzüne yatmış yüzlerce iri, ala, kara, sarı kavun karpuzlar.

Gün akşam oluncaya kadar bostanın içinde böyle dolandılar durdular. Ötede, çardağın yanında Ahmedin tenceresinin altından yalımlar bir fışkırıyor, bir tencerenin altına çekiliyordu.

«Yarın sabah yola çıkmalıyız,» diye durarak, arkadaşlarının yüzüne bakarak konuştu Aşık Ali. «Bu bostancı bizim gitmemizi hiç istemiyor ya... Burada bütün yaz hiç bir şey yapmadan onun yanında kalsak sevincinden deli olacak fıkara.»

«Bizi sevdi,» dedi Memet.

Aşık Ali güldü:

«Elinden nasıl kurtulacağız bu iyi adamın, ne söyleyeceğiz?»

«Gideriz,» dedi Hösük. «Bizim işimiz var. Nar ağacına gideceğiz.»

«Nar ağacına,» dedi Memet.

Hösük:

«Buralarda olsa gerek nar ağacı.»

Memet:

«Düldüllü kadın buraları tarif etti. Buralarda.»

Aşağıda Anavarza, Dumlu Kalesi, Yılan Kalesi, yukarda Toprakkale, Hemite Kalesi uçsuz bucaksız ovanın üstünde adalar gibi görkemli yükseliyorlardı.

Az sonra Memet çocuk onların yanına geldi. Yusuf hiç konuşmalara katılmıyor, küçücük, bir avuç kalmış diken dilken sakallı yüzünü kaşıyarak düşünüyordu. Bir düşleme içinde olduğu her halinden belliydi, dalmış gitmişti, kimbilir nerelerdeydi. Ötekiler çardağa doğru yürüdüler, Yusuf

tarlanın ortasında öyle sakalını kaşıyarak kalakaldı. Gölgesi ta uzaklara gündoğuya uzamış gitmişti. Nar ağacı kocamandı, bin yıllık bir çınar kadar, Dikenlideki Ziyaret Cevizi kadar kocamandı. Dalları tekmil hüyüğü tutmuştu. Altından kaynayan pınar bir narın gövdesine doğru fışkırıyordu apak, aydınlık, ışık gibi köpükler saçarak. Ağacın altı, tüm hüyük sepserindi. Dışarısı sarı sıcakta yanarken narın altı püfür püfür esiyordu. Mor çiçekli yarpuz almıştı hüyüğün dört bir yanını. Tam gövdenin altında da bir ak mermer taş yatmıştı toprağın üstüne. Bir yanında bir tuhaf yazılar, öbür yanında gözlerini kocaman açmış, kalın, kıvrık dudaklı, saçları boynuna dolanmış bir kadın başı kabartması. Gün doğarken tepeden tırnağa çiçek açmış narın çiçeklerinin alı suya vurmuştu. Su *apal* akıyor, bütün ovayı, sarı otları, pembe hatmileri, sığırkuyruklarını, ışıltılı firezleri, mor kayalıkları, Ceyhan ırmağını, ırmağın kıyılarına serilmiş çakıltaşlarını, böğürtlen çalılarını, kamış köklerini, yemyeşil, yeşilden patlamış çeltik tarlalarını ala boğuyordu. Nar ağacından ovaya yayılan al, bir uçtan bir uca, ovada bir çakarak, sonra tostoparlak olup Toros dağlarına yukarı sünüp yitiyordu. Bu görkemli, kutlu ağaç Mekkeyi Mükerremeden getirilmişti. Hazreti Ali Çukurovaya gelip de Anavarzaya kılıcını çalıncadır ki, çalıp da koca Anavarza kayalığını, dağını ortadan bir kılıçla bölüncedir ki, başını çevirip sağ yanına bakıncadır ki yanıbaşında bu nar ağacını gördü. Ulu nar ağacı kökünü, yapraklarını, çiçeklerini torlamış toplamış, Hazreti Alinin arkasına düşmüştü. Hazreti Ali ömründe ne böyle parlak al çiçekler, ne böyle yeşilden patlamış, her bir yaprağı başka tür-

lü balkıyan bir ağaç görmüştü. Yeşilden balkıyan ağacın yanına gitti, ağacın her bir yaprağını teker teker okşadıktan sonra, ey kutlu ağaç, dedi, sen var git o hüyüğe dikil, orayı sana Allah mekan verdi. Orada üre, çoğal. Orada hastalara derman, umarsızlara umar ol... Ve nar ağacı gitti o hüyüğün üstünde durdu, köklerini toprağın derinliğine daldırdı. O köklerini yerin dibine daldırır daldırmaz, yerin altından ak, ışık gibi bir su fışkırdı, ak çakıltaşlarının üstüne yayıldı. O sudan içene hastalık sayrılık bulaşmadı. Sivrisinek de gelemez o nar ağacının altına. Ne altına, ne de yakınlarına... Yeryüzünde, gökyüzünde bulut gibi sivrisinek kaynaşırken nar ağacının değil, hüyüğün yakınına bile hiç bir sivrisinek gelemez. Hüyüğe yılan çiyan, akrep karınca uğrayamaz. Kanlılar, hırsızlar, zulmetmişler nar ağacının yanına yaklaşamazlar. Onun altında üç gün uyuyan anasından yeni doğmuş gibi olur.

Mor çiçekli yarpuzlar suyun kıyısında, çakıltaşlarının üstünde... Çakıltaşlarından kaynayan suyun dibinde ışıklar oynaşır, halka halka gider gelir. Dağdan cerenler iner geceleri kimseye gözükmeden nar ağacına. Halkalar olup ağacın yöresinde yalım gibi sünerek, uğunarak gözükmez oluncaya kadar dönerler.

Yusuf ceren sürülerinin arasında çardağın altına yürüdü. Burnuna bulgur pilavına dökülmüş yamk tereyağının hoş kokusuyla ocakta pişen türlünün kokusu geldi. Yusufun yüzü bir düş içinde kalmış, terü taze bir hal almıştı.

«Ne o, Yusuf?» dedi Hösük. «Yüzün ışıyor, ne oldu?»

«Bulgur pilavının kokusunu aldı burnu,» diye Aşık Ali güldü. «Ne olsun daha.»

Yusuf:

«Gidelim, gidelim, gidelim de buradan o nar ağacını bulalım.»

«Bulalım,» dedi Aşık Ali. «Ama nerede o, yerini göster de gidelim.»

«Yerini bostancı Ahmet kardaş biliyor,» dedi Memet. «O bize söyleyecek.»

«Bilmiyorum,» diye ona karşılık verdi Ahmet, «ama yarın buraya Hasan emmi gelecek. O Çukurovada ne kadar ot, çiçek, ağaç, kök varsa tek tek bilir. Ne kadar şifalı su, ne kadar şifalı mağara, böcek, kuş varsa bilir.»

«Lokman Hekimi devran desene,» diye konuştu Aşık Ali.

«Elli yıldır şifalı ot toplar o. Tam elli yıldır... Şu dağları, şu yukardaki koca Torosu, şu aşağıdaki Nur dağını koyak koyak, taş taş, pınar pınar bilir. Lokman Hekimden de beterdir o. Kimseye söylemiyor ya, o da Lokman Hekim gibi ölümün ilacını arıyor. Bana on beş güne, bir aya bir uğrar. Bostanın içinde uzun boyunlu kırmızı bir çiçek çıkar, yalını gibi dalgalanarak uzanır göğe. Hasan emmi o çiçeği koparmağa gelir. Bazı da o çiçeği bulamaz, işte o zaman gör sen Hasan emminin yüzünü. Onun yüzü feryadü figan olur.»

«Olur,» dedi Aşık Ali. «Çiçeğin kıymetini bal arısı bilir. Her arı çiçek kıymetini ne bilir!»

«İşte o çiçek orada, bakın, upuzun göğe ağmış yürümüş. Bunu görünce Hasan emmi sevincinden dellenir. Yere göğe sığmaz, çiçeğin yöresinde, o yaşlı haline de bakmadan, tutturur bir oyun, ayakta duramayıncaya kadar yürür. Yarın değilse öbür

gün gelir o. Çiçeğin açacağı zamanı saati saatine bilir o.»

«Vay be!» dedi Aşık Ali. «Alimallah bilirler onlar.»

«Nar ağacı eğer varsa bu ovada, şu yukardaki Torosta, şu aşağıdaki Nur dağında, şu yandaki Gavurdağlarında, şu ötedeki kabarmış gelen ak bulutların altındaki mavi denizde, hangi koyakta, hangi taşın altında, hangi pınarın kıyısındaysa, onun yerini bilir Hasan emmi.»

«Bilir,» dedi Aşık Ali. «Oldu bu iş.»

«O gelinceye kadar burada bekleyeceksiniz.»

«Ah bir de bir iş olsaydı burada...»

«Aaah olsaydı,» dedi bostancı Ahmet. «Yok ki. Ne iş olur ki bostanda şimdi? Bir karpuz kavun toplama var, o da yarım gün sürmez altı kişiye. Bir de benim gündelik verecek hiç param yok ki... Ben de burada...»

Gerisini söylemedi, «buyurun sofraya,» dedi

Yemek öğlenki yemekten de güzel olmuştu. Dağlılar gene yumuldular.

Yemekten sonra Ahmet kuyuya soğutmağa indirdiği karpuzları kavunları çıkarıp kesti. Karpuzlar kan gibi kırmızı, kütür kütür, kavunlar sapsarıydı, güneş gibi.

Akşam olunca Ahmet:

«Siz burada sinekten uyuyamazsınız,» dedi.

«Ne yapalım?» diye sordu Aşık Ali.

«Ateş yakarız,» dedi Hösük. «Her zaman biz öyle yaparız, ateş yakıp dumanında uyuruz.»

«Onunla başa mı çıkılır?»

«Benim cibinliğim büyük,» diye sevinç içinde güldü Ahmet. «Burada, cibinliğin içinde... Hasan emmiyi beklersiniz, kaç gün isterseniz. Bakın, onun

kırmızı çiçeği büyüdü. O, çiçeğin büyüdüğünü nasıl anlarsa anlar, çiçek açar açmaz burada olur. O bir ermiş kişidir, sizin cümle dertlerinize derman olur.»

«Olur,» dedi Memet çocuk.

Akşam oldu gün kavuştu. Sivrisinekler uğuldayarak bulut gibi gelip üstlerine çullandılar.

«Cibinlik,» dedi bostancı.

«Yarar geçer,» dedi Yusuf. «Mızrak gibi.»

«Kemikli her birisi,» diye güldü Memet.

«Torosun kaplanı, Çukurovanın sivrisineği,» dedi Aşık Ali.

«Daha beter,» diye pekiştirdi Hösük.

Cibinliği çardağın üstünden alıp getirdiler, çardağın altına gerdiler. Cibinlik gerçekten koskocaman bir cibinlikti, hepsi de sığdı içine. Dışarda sinek bulutları ötüyorlardı, dört bir yandan cibinliği sarmışlar.

«Şimdi dışarda bir at, bir inek, bir eşek, bir kurt, bir kaplan kalmasın, sivrisinekler sıvarlar onlara, derileri kızıl kana keser.»

Başlarını otlardan yastıklara koyar koymaz, fisiltisiz, ağır sıcağa karşın uyuyuverdiler.

Burada, bostanda yaşantıları böylece sürüyor, otçu Hasanı bekliyorlardı. Bostancı Ahmetse konuklarından dolayı kıvançlıydı. Otçu Hasan gelecek de onlar gidecekler diye, korkusundan otçu Hasanın yolu Anavarzadaki Alikesiğine doğru bakamıyordu, onu gelirken görüverecek diye.

Yusufu bu üç gün içinde, her kuşluklayın, üç kere sıtma tuttu. Yusuf delicesine yandı, dişleri

sökülürcesine biribirine vurarak üşüdü. Onların gelişinden sevince, kıvanca boğulmuş bostancı Ahmet bu üç gün içinde çırpındı durdu. İki canı olsaydı hiç düşünmeden birisini Yusufa verirdi. Ah bir iş olsaydı bostanda, olsaydı da şu iyi dağlılar çalışabilseydiler güze kadar, güz gelince de cepleri para dolu, köylerine dönseydiler... Bu üç gün içinde bostancı Ahmet onların nesi var nesi yoksa her bir şeylerini öğrendi. Kurban edilen sarı öküzü, satılan keçiyi, yüzlerine bakmayan ablayı, hüyükteki nar ağacının akla hayale sığmaz hünerlerini... Sonra her gün akşam olup gün kavuşuncadır ki Aşık Ali sazının üstüne yumulup o insanı derinden sarsan, insanı sıtmaya tutulmuşa döndüren sesiyle türküye başlıyordu. Duyulmamış türküler söylüyordu Çukurova üstüne, zalim insanoğlu, amansız sinek, insanın kemiklerini bile eriten sıcak üstüne. Ve gözleri her an Alikesiğinde, oradan çıkıp gelecek otçu Hasanı bekliyorlardı.

Tan yerleri ışıyor, Gavurdağlarının başı ağardı ağaracak, Düldül dağı toptan, tepeden tırnağa bir ışık seline batmış, kırmızı bir bakırda buğulanırken, otçu Hasan sırtında koskocaman torbasıyla upuzun bir böğürtlen kümesinin arkasından, «Ahmet, Ahmet, oğlum bostancı Ahmet,» diye bağırarak bitiverdi. Ahmedin beti benzi kül gibi oldu.

«Geldi,» dedi ölü bir sesle. «O geldi. Otçu Hasan...»

Hepsi her yerden, sevinerek, gelen adama döndüler. Otçu Hasan uzun, ince bir adamdı. Azıcık öne eğilmiş, çok geniş adımlar atarak yürüyordu

Sanki birkaç adım atarak yanlarına bir anda geldi. Uzun yüzündeki seyrek sakalı ta göbeğine inmiş, apak, lekesiz, ışılıyordu. Boynu, yüzü kırışık içindeydi, örümcek ağı gibi. Derine kaçmış çimen yeşili gözleri birer ışık damlasıydı. Durmadan gülüyordu, ağız dolusu. Onu gören, bu dünyaya gam kasvet, hüzün keder, acı dert hiç uğramamış derdi.

«Benimkiler büyümüş, yalım gibi de kızarmış, tam zamanında geldim. Ben zamanını bilirim. Bu dünyada hangi çiçek nerede, hangi kuytuda, ne zaman açar bilirim. Dedem de, dedemin dedesi de, onun dedesi de bilirdi. Allah benim soyumu tekmil çiçekler üstüne Lokman Hekimi devran olsun diye yaratmış. Biltekmil çiçekler, otlar, ağaçlar, kurtlar kuşlar üstüne... Herkesin bir işi var dünyada, bizim işimiz de bu.»

O ki Lokman Hekimin soyundan gelir, otçu Hasan bununla övünür, o ki ne çalmış ne çırpmış ne bir insanı sömürmüş, o ki ne zulmetmiş ne bir insanı aşağılamıştır, onun soyu bilinmeyen zamanlardan bu yana şu uçsuz bucaksız Torostan ot toplar, dertlilere derman dağıtır. Otçu Hasan nerede bir insan görse kendini ona anlatmağa çalışır, önem verir insanlara. İşine de daha çok önem verir.

Karşısında şu beş adamı görünce coştu, eli yıllık çiçek ot macerasını sayıp dökmeğe başladı, soluk almadan anlatıyordu.

Lokmanı devran kuşların, karmcaların, böceklerin dilinden anlar, otların, ağaçların, biltekmil çiçeklerin dilinden anlar. Toprağın, kayaların dilinden anlar. Akan suyun, esen yelin, uçan bulutun dilinden anlar.

Yalım gibi kırmızı sünmüş çiçeği kopardı geldi. Bir sevinç kasırgasında esiyordu.

«Bu çiçek var ya, bu çiçek...» diyordu. «Bu kırmızı çiçek var ya, karanlık, azgın gecenin içinde bir güneş parçası gibi yanar. Yalımını, ışığını bir günlük yoldan görürsün. Bu çiçek var ya, kimbilir kaç adamı acılardan sızılardan kurtaracaktır. Bu çiçek var ya...»

Aşık Ali usul usul bu sevinç kasırgasındaki adama yanaşıyordu. Dirsek dirseğe değecek kadar, ürkerek ona yaklaştıktan sonra, sesi çatallaşarak:

«Hasan Ağa,» dedi, «burada günlerdir seni bekliyorduk, işte geldin çok şükür.»

Ötekinin çukurdaki gözleri açıldı:

«Geldik,» dedi gülerek, «bir ota, bir çiçeğe, bir dermana mı gereksinmeniz var?»

«Var,» dedi Aşık Ali yüreklenerek.

«Söyle o zaman,» diye güldü otçu Hasan.

Aşık Ali bir iki yutkunduktan, saz çalmağa, türkü söylemeğe hazırlanırmış gibi hazırlandıktan sonra:

«Burada bir nar ağacı varmış, bir hüyüğün üstünde dururmuş.»

Aşık Ali burada durdu. Otçu Hasan çelik ışıltısındaki gözlerini ona dikmiş, kaşlarını çatmış, onun sözünün sonunu bekliyordu.

Aşık Ali çabuk çabuk, sanki sözleri ağzından kaçıp yiteceklermiş gibi sözünü sürdürdü:

«O ağaç var ya, o ağaç sıtmalılara iyi gelirmiş. Yusufu ona götüreceğiz. Bu Yusuf var ya...» Eliyle Yusufu gösterdi. «Hiç hali dirliği yok sıtmanın elinden bunun. O nar ağacını bulamazsak bu Yusuf ölecek.»

«Ölecek,» diye atıldı Memet. «Yazık, çok iyi

bir adamdır Yusuf, ölmesin. Ah, bir nar ağacını bulsak...»

Otçu Hasan:

«Ne diyorsunuz Allahaşkına siz?» diye sordu.

«O ağacın yerini bir sen bilirmişsin. Senin üstüne ağaç yeri bilen bir büyük usta yokmuş bu Çukurova ülkesinde, hem de Toros dağlarında.»

Bu övüngeç adamın zayıf yanını yakalamışlar, oradan yükleniyorlardı.

«Her bir otun kökünü, hem de dilini, karıncanın huyunu bilirmişsin.»

«Siz ne diyorsunuz Allahaşkına?»

«Sen bilirsin Hasan Ağa, halimiz dirliğimiz kötü. O ağacı bulamazsak biz yandık, battık, tükendik. Elaman, Hasan Ağa, sen bilirsin, şu ağacın yerini göster de bize...»

«O kutsal nar ağacından başka umarımız yok.»

«Yusuf hasta...»

«Biz perişanız...»

«İki üç aydır şu Çukurovada gezdik gezdik, insanlıktan çıktık.»

«İnsanlıktan çıktık da bir iş bulamadık.»

«O kutsal nar ağacını bulur da altında bir gececik mihman kalırsak, cümle dertlerden halas oluruz.»

«Kim söyledi bunu size?»

«Herkes. Çukurovada herkes söyledi o ağacı bize.»

«O ağacı bulmazsanız, iflah olmazsınız dediler...»

«Kim?»

«Bizim Düldül dağından olan kadın. Şu ağaçlıklı köyden.»

«Dedi ki, size yardım ederse o nar ağacı eder, dedi.»

«O ağacın altında uyumayan bir kişi bu Çukurovada iflah olmazmış.»

Otçu Hasan gevşemiş, yumuşak, okşar gibi onlara bakarak gülümsedi, güvenli bir sesle:

«Çukurovada böyle kutsal bir ağaç yok,» dedi. «Olsaydı ah...» diye de ekledi.

«Var,» dedi kesin bir sesle Aşık Ali. «Var!»

Memet:

«Var!»

Yusuf:

«Var!»

Hösük:

«Olmaz olur mu? Sen bilmiyorsun yerini, bir de bizim ağacımıza yok diyorsun!»

«Yok,» dedi inatla otçu Hasan. «Olsa ben yerini bilmez miyim?»

«Bilemezsin,» dedi Aşık Ali.

«Bilemezsin,» diye gürledi Hösük.

«Bilirim,» diye gürledi otçu Hasan, onuruna dokunulmuş.

«Bilirsen söyle,» diye dikeldi Aşık Ali.

«Yok ki bileyim.»

«Var.»

Araya bostancı Ahmet girdi, onları bir an için yatıştırdı, söğüdün gölgesine oturtup kuyudan çıkardığı soğuk karpuzları kesti, otların üstüne yaydı.

Tan yerleri ışıyordu.

«Buyurun.»

Karpuzları yemeğe koyuldular.

Azıcık dinginleşen otçu Hasan:

«Vardı,» dedi, «çok kutsal ağaç vardı şu Çu-

kurovada. Buradan denize kadar nar ağacı ormanıydı Çukurova. Yaz bahar aylarında bir al çiçekler açardı narlar, toprak buradan Ayasa kadar apal kesilir, deniz gibi dalgalanırdı. Kara yılanlar sevişirdi nar çiçeklerinin altında, ocaktaki demir gibi kıpkızıl olarak... Hiç ağaç kalmadı ovada, bütün ağaçları kökten söktüler. Şimdi ne nar, ne meşe, ne karaçalı, ne çam, hiç bir ağaç kalmadı Çukurovada, yok. Şu ovada kutsal hiç bir şey kalmadı ki nar ağacı kalsın. Zaten öyle kutsal bir nar ağacı da yoktu. Ne ki iyi, ne ki güzel, ne ki insanca, başını aldı da çekildi gitti uzaklara. Öyle bir nar ağacı olmuş olsaydı ovada, çoktan kökünü kömecini, yaprağını dalını torlar toplar çekilir giderdi başka yerlere, başka dünyalara. Öyle bir nar ağacı yok. Olsa da şifa dağıtamaz, sizin derdinize derman olamaz.»

«Öyle bir ağaç var,» diye dikeldi Aşık Ali.

«Derdimize derman olacak,» dedi Memet.

«Hiç bir mümkünü çaresi yok,» dedi Yusuf.

«O yoksa, öyle bir ağaç gelmemişse bu dünyaya, bizim ocağımız battı,» dedi Hösük.

«Kalkın ayağa,» diye yerinden fırladı Aşık Ali. «Yolcu yolunda gerek. Biz o nar ağacını bulacağız.»

«Nasıl olmaz o nar ağacı...»

«Akhüyük başmda...»

«Tepenin üstünde.»

«Alını bütün ovaya yayarak...»

«Bir günlük yoldan bir yangın ateşi gibi gözükerek...»

«Niçin yalan söylesin bize, o Düldül dağından gelen kadın?»

«Niçin yalan söylesin bize, tekmil ovalılar, dağlılar?»

«De bakalım, ne çıkarları var bize yalan söylemekle?»

«Biz o ağacı bulacağız.»

«O ağacı bulup muradımıza ereceğiz.»

Öfke içindeydiler. Buna karşın bile bostancı Ahmede:

«Sağlıcakla kal, iyi insan kardaşımız.»

«Bize gösterdiğin iyiliği babamız olsa yapmazdı.»

«Dünya zaten böyle iyi insanların yüzü suyu hürmetine duruyor.»

«Sağlıcakla kal...» dediler.

Hızlı hızlı, göbeklerine kadar gelen otların, çalıların içine daldılar. Anavarzanın gündoğudaki burnuna doğru yürüdüler. Bostancı Ahmet onlar gözden ırayıncaya kadar ayak uçlarına dikelip baktı, sonra da geldi hüzünle otçu Hasanın yanına çöktü:

«Gittiler,» dedi. «Aaah, bir işim yoktu ki... Onlara verecek bir işim yoktu.»

Otçu Hasan:

«Çok sıkışmışlar da, o nar...»

Bostancı Ahmet onun sözünü telaşla kesti:

«Bulacaklar, bulacaklar o nar ağacını. Yoksa evlerine böyle eli boş nasıl dönerler?»

Otçu Hasan, Ahmedin telaşına yumşadı:

«Kimbilir,» dedi. «Belki de bulurlar. İnsanoğlu bu, çok keramet var insanda.»

«Çok keramet,» dedi bostancı.

Gün atıyordu ki Savrun çayına vardılar. Su azalmış azalmış, bir pınar ayağı suyu kadar kal-

mıştı. Çayı bir ark atlar gibi atladılar. Yukarda kerpiç evleriyle bir köy dumanlanıyordu.

«Köye girelim,» önerisinde bulundu Hösük.

«Olmaz,» diye diretti Aşık Ali. «Nar ağacını bulmadan hiç bir köye gidemeyiz.»

«Köylere gitmezsek, nar ağacının yerini nasıl buluruz?» diye yakındı Hösük.

«Bulunur,» dedi Memet.

Yola çıktılar. Yolda tozlar ayak bileklerine kadar çıkıyordu. Daha gün kızdırmamıştı, çarıklarının içine giren tozlar serincecik ayaklarını okşuyordu.

Karşıdan turuncu bir traktör gözüktü, ağır ağır onlara doğru geliyordu.

Traktör yaklaşınca yolun dışına çıkıp durdular. Traktörcünün başındaki siperliği geniş kasketin rengi de turuncuydu. Sürücü tam karşılarına gelince durdu:

«Selamünaleyküm ırgatlar,» dedi. «Demek işi bitirdiniz de dönüyorsunuz?»

«Dönüyoruz,» diye onu karşıladı Hösük.

Öteki kapkara, büyük, ışıltılı gözleriyle hüzünlenerek:

«Yazık,» dedi. «Bu yıl hiç iş olmadı Çukurova da. Bundan sonra da zor.»

«Zor,» dedi Hösük.

Öteki, traktörü sürmeğe hazırlanırken:

«Dur,» dedi Aşık Ali.

Traktörcü ona baktı:

«Sen aşık mısın,» diye sordu. «Buyur Aşık, bir diyeceğin mi var?»

«Var,» dedi Aşık Ali. «Akhüyüğün üstündeki o nar ağacını soruyorum, nerede o?»

Traktörcü delikanlının esmer, genç, gamzeli

yüzü karıştı, gözlerini kısıp bir süre düşündü.

«Ben ne öyle bir hüyük gördüm, ne de öyle bir nar ağacı duydum. Kusura kalmayın.»

Traktörünü sürdü.

Hösük birden çılgıncasına öfkelendi:

«Sorulur mu böyle bir adama, böyle bir çocuğa, öyle bir nar ağacı?» diye bağırdı.

«Öyle bir nar ağacı... Böyle bir çocuğa!» diye onu onayladı Memet.

Yusuf da öfkelendi:

«Ne bilsin traktörcü? O daha bir çocuk, ona hiç sorulur mu?»

Memet çocuk konuşmuyordu, dalmış gitmişti. Yüzünden de hiç bir şey anlaşılmıyordu. Bütün anlamını yitirmişti yüz.

Aşık Ali de onlara katıldı:

«Bilemedim,» dedi, «soracak adamı. Yüzü ne iyiydi delikanlının, bilseydi narın yerini söylerdi.»

«Bilemezdi,» diye gürledi Hösük.

Yoldan bir atlı geçti. Onun arkasından bir at arabası... Arabanın içinde üç yaşlı adam vardı. Onun arkasından bir otomobil geçti yoldan, onları tepeden tırnağa apak toza bulayarak. Sonra hızlı hızlı yürüyen hasır şapkalı, lacivert elbiseli, beyaz ayakkabılı, kırkında gösteren bir adam bir şeyler mırıldanarak geçti. Onların hiç birini gözleri tutmadığından, nar ağacının yerini soramadılar.

Öğle oldu, sıcak kızdırdı, yanmağa başladılar. Hiç konuşmadan tarlalara sapıp, Savrun çayına gelip, yarın altına oturdular. Bostancı Ahmedin doldurduğu çıkınlarını açtılar, yemeğe durdular. Savrun çayının suyu hamam suyu gibi olmuş, sapsarı akar gibiydi. İster istemez içtiler. Yemekten son-

ra güneşin alnına uzanıp garbi yeli çıkıncaya kadar yattılar.

Önce Aşık Ali doğrulup oturdu, arkasından da ötekiler. Birbirlerine bakışıp kaldılar, ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Birden Aşık Alinin yüzü güldü, karşıda harman savuran adamı görmüştü:

«Bakın, orada bir kişi harman savuruyor.»

Ötekiler de adamı gördüler, sevindiler. Hiç konuşmadan, Aşık Ali önde, ötekiler arkada, harman savurana gittiler.

«Selamünaleyküm.»

Adam sevindi:

«Aleykümselam! Buyurun, buyurun. İyi olacak hastanın doktor ayağına gelirmiş. Harman savurmasını bilir misiniz?»

«Biliriz,» dedi Aşık Ali. «Yaban var mı hepimiz için?»

«Altı tane yaba var, arkadaşlar geleceklerdi ya, köyde dün akşam arbede çıktı, iki kişiyi vurdular.»

«Geçmiş olsun...»

Adam:

«Adım,» dedi, «Resul.» Ötekiler de adlarını söylediler. «Buyurun. Herkes beğendiği yabayı alsın.»

Memet çocuk orada öyle dikilip kaldı.

«Bu daha çocuk, harman savurmasını bilmez,» dedi Hösük. Memede döndü: «Memet çocuk, sen git de şu arabanın gölgesine otur.»

Bir şey söylemeden, çocuk arabaya gitti, sırtını tekere dayayıp oturdu. Az ilerde, yarın kıyısında mor devedikenleri açmış, esen garbi yelinde mosmor sallanıyorlardı.

Harmana giriştiler, daha akşam olmadan sa-

vurdular bitirdiler. Resul hakettikleri parayı ayrı ayrı avuçlarına koydu:

«Sağolun, varolun kardaşlar, beni kurtardınız,» dedi. «Ben tek başıma üç günde savurup bitiremezdim bu harmanı, sinekler de yer bitirirlerdi beni. Bir yemek yedirmeden sizi bir yerciklere göndermem.»

«Acelemiz var,» dedi Aşık Ali, kurnazlık ederek. «Bulmalıyız orayı, yetişmeliyiz oraya.»

«Nereye?»

«Hüyükteki nar ağacına. Sen hüyükteki nar ağacını biliyor musun? Bu ağacı Çukurovadaki herkes biliyor da... Bize gösterdiler de...»

«Burada bir yeri tarif ettiler...»

«Hele siz oturun da, yemeğinizi yeyin de, orası kolay. Şuralarda ilerde bir nar ağacı olacaktı. Hele siz oturun. Belki on kişilik azık koymuş bizim kadın. Hele siz oturun da güzel güzel yemeğinizi yeyin de, şimdi Molla Hacı gelir aşağıdan, kulağına çiçek sokunmuş. O her gün, nereden bulursa bulur, kulağının ardına bir çiçek sokar. Az sonra geçer yoldan, portakal bahçesinden gelir. Portakal bahçesini dersen de on yedi portakal fidanıdır. Onun portakal bahçesini her yıl kışın sel basar, o da her bahar on yedi fidanı bahçesine yeniden diker. Allah bilir, o biliyor nar ağacının yerini.» Gözlerinde kurnaz bir ışıltı çaktı söndü. «Hele siz yemeğinizi yeyin, belki ben de çıkarırım yerini o nar ağacının. Buralarda öyle bir nar ağacı olacaktı.»

Resul sofrayı açtı, ortadaki tencerenin içinde iki buçuk kızarmış tavuk durup duruyordu. Bir tepside de tepeleme pirinç pilavı, daha ılıklık. Irgatlar yemeği bir an önce bitirip kurtulmak için

sofraya saldırdılar. İnanılmaz bir çabuklukla ortada ne var ne yoksa silip süpürdüler.

«Söyle o nar ağacının yerini, kardaş. O nar ağacı bize çok gerek.» Ölü gibi yalvarıyorlardı. «O nar ağacını bulmazsak olmaz...»

«İki ayı geçti, Çukurovadayız, ne bir iş, ne bir şey... Yusuf da ölecek. Bizim hepimiz de hastalanıp öleceğiz.»

«Durun hele, durun,» diye düşünmeğe çalışıyordu adam. «Durun aklımı bir toparlayayım. Hemen yerini bulurum o ağacın, aklıma şimdi şıp diye düşer.» Başını döndürüp döndürüp yola aşağıya bakıyordu. «Şu Molla Hacı da nerede kaldı?»

«Çabuk düşün kardaş,» diye yalvardı Aşık Ali. «Çabuk düşün de karanlık kavuşmadan varalım da o kutlu ağacı görelim.»

«Şimdi, şimdi...» Resul uzaktaki Anavarza kayalıklarına, uçarcasına ovanın üstünden şırıltı gibi akan Savrun çayına, ışığa batmış çıkmış, perde perde yatık mavi dağların arkasındaki duman kızılı Düldül dağına bakıyor, bir yerlerden bir imdatçı bekliyordu.

Derken Hacının başı yarın altından gözüktü. Resul sevinç içinde ona koştu:

«Seni bekliyordum Mollam,» dedi. «Seni bekleye bekleye gözünüz dört oldu. Bak, seni ne kadar zamandan bu yana seni bekliyoruz ki, deme gitsin!» Soluk alınamacasına konuşuyordu. «O nar ağacını bunlara salık vermiş aşağı köylerden bir kadın. Demiş ki, Akhüyükteki nar ağacının yanında bir gün yatarsanız, cümle dertlerinizden pirüpak olursunuz. Bizim arkadaşlar da, bak, benim harmam bir anda savurup bitirdiler, o nar ağacını arıyorlar. Burasını tarif etmişler, iyi ki de etmiş-

ler, yoksa seninle biz kaç günde bitirebilirdik bu harmanı? Ben de onlara dedim ki, buralarda bir hüyük var ya, doruğunda ağacı var mı yok mu, bilemem, onu bilse bilse Hacı bilir.»

Hacı:

«Bilirim,» dedi. «O nar ağacının bana, bizim köye çok iyiliği dokundu. Ama sonunda da o kurudu.» Kolunu kaldırıp boz topraklı bir engebeyi gösterdi: «Bakın, orada ağaran tepenin üstündeydi o nar ağacı. Bir çınar kadar büyük. Yaz bahar aylarında çiçeklenince, ta uzaklardan bir top yahm gibi parlardı kızıltısı... Onun yanında, altında, onun toprağında bir gece uyuyana Allah ne dilerse verirdi. Bakın orada, o kadar uzakta değil. İsterseniz bugün burada bizimle kalın...»

«Bize yarın öğleye kadar yardım edersiniz,» dedi Resul. «Size daha da çok para veririm. Yarın öğleyin buradan yola çıkar, akşama o narlı hüyüğe varırsınız. Bakın, gün aştı aşacak. Oraya varıncaya kadar karanlık kavuşur, nar ağacını değil hüyüğü bile bulamazsınız.»

Resul haklıydı. O gece orada yattılar. Sivrisinekler beterdi, ne ateş dinliyorlardı ne duman... Sabahleyin ötekilerle çalışmağa durdular, öğle olunca:

«Biz hüyüğe gidiyoruz. Siz sağlıcakla kalın,» dediler, Resuldan paralarını aldılar.

Molla Hacı inceden inceye onlara hüyüğü göstererek anlattı. Ötekiler sevinçlerinden kabuklarına sığamıyorlardı.

Daha ikindi olmadan Hacının gösterdiği hüyüğe ulaşıp tepeye çıktılar. Tepede ne bir yeşil dal, ne de bir yaprak görebildiler. Tam orta yerde kırılmış kalın bir gövde toprağa çakılmış, damar da-

mar köklerini bütün tepeye yaymış durup duruyordu orada.

«Bulduk,» diye bir çığlık gibi bağırdı Aşık Ali. «Çok şükür Allahıma bulduk. İşte bu. Bu kök, o nar ağacının kökü.»

«Onun kökü,» dedi Hösük.

«Kendi yoksa da kökü var,» diye konuştu Memet. «Ha kökü, ha gövdesi, ha al çiçekleri, ha dalları yaprakları...»

«Hepsi bir,» dedi Yusuf.

«Dua edelim,» diye ellerini havaya açtı Aşık Ali. Kıbleye dönüp dudakları kıpır kıpır uzun süre dua okudular. Bir tek Memet çocuk onlara katılmadı.

«Sen dua bilmiyor musun Memet çocuk?» diye sordu Aşık Ali.

«Biliyorum,» diye onu yanıtladı Memet çocuk.

«Öyleyse?»

«Kendisi ölmüş bu ağacın. Zaten kendine hayretmemiş ki bize...»

«Suuus,» diye onun üstüne yürüdü Hösük. «Suuus, başımıza iş açacaksın, suuus, pis oğlan, hiç ermiş ağaca karşı öyle konuşulur mu?»

Ötekiler de Hösüğe katıldılar. Belki gece yarısına kadar ağacı, ağacın kerametlerini anlattılar durdular çocuğa. Çocuğunsa onların sözleri bir kulağından giriyor, ötekinden çıkıyordu.

İlk akşamdan başlayan garbi yeli gittikçe azıtmış, bir fırtına gibi esmeğe başlamıştı. Hüyüğü sivrisinek sert yelden dolayı tutmuyordu. O gece sabaha kadar rahat, deliksiz uyudular.

Önce Aşık Ali uyandı. Sazı başucundaydı, onu

elledi. Bütün ömrünce ilk uyandığında hep sazına dokunmuştu. Bu onun uğuruydu. Ardından Memet, sonra Yusuf, en sonra da Hösük uyandı. Hüyükten aşağı inip, bir sıra olup uzun uzun işediler, sırtlarını kutsal hüyüğe dönmüş. İşedikten sonra farkettiler ki aralarında Memet çocuk yok. Biribirlerine baktılar.

«Belki buralardadır,» dedi Memet. «Ararsak buluruz onu. Belki de şimdi döner gelir.»

«Gelmez,» diye içini çekti Aşık Ali. «O bir daha bizim yanımıza gelemez.»

«Gitti gider,» dedi Yusuf. «Ne iyi bir çocuktu. Derdi günü bir çift çangal boynuzlu öküzdü.»

«Benim hançer? Benim hançer...» diyerek hüyüğe fırlayan Hösük, bir yandan üstünü başını yokluyor, bir yandan da yörede aranıyordu. «Benim hançer, benim hançer yok! Çocuk geceleyin benim hançeri almış da tüymüş.»

Bundan sonra Hösükten de hiç bir ses çıkmadı. Orada, hüyüğün üstünde bir süre yerlerinden kıpırdamadan öylece durdular kaldılar. En sonunda Aşık Ali uykudan uyanırcasma:

«Böyle yapacağı belliydi,» dedi. «Keşki başına kötü bir iş gelmese... Olacak olur.»

Ötekiler konuşmadılar.

Aşık Ali önlerine düştü, hüyükten aşağı indiler, yönlerini dumana batmış mor dağlara dönüp ver elini Binboğalar dediler. Sağ yanda, çok uzaklarda doruğuna gün vurmuş Düldül usul usul ağarıyordu.

Öğleye doğru Dikenliyi tutmuşlar, Karatepeye doğru yol almışlardı bile. Burunlarına yayla, yarpuz, çam kokusu geliyordu. Memet öne geçmiş,

uzun adımlarla ilerliyordu. Bir ara durdu, derin derin soluklandıktan sonra:

«Benim sarı öküzü kurban kesmişler, hey Aşık Ali,» dedi. «Ben ondan ayrılırken arkasına döndü döndü de ağladıydı, tıpkı insan gibi...»

Aşık Ali bir söze varmadı. Yürümelerini sürdürdüler.